

પ્રકાશક્રિય નિવેદન....

જે આત્મા આંતરિક યાત્રા કરીને આત્માવિકાસ આપી નથી પેદાની પેદાઓને સંકેતે વર્ષ સુધી જે જ્ઞાન આપી એ છે તેના જેવા બીજે કોઈ ચમત્કાર નથી એ ચમત્કાર સર્જી શકે છે સાધક સયમ, આગ્રિ અને તપ દ્વારા જેમાં પોતાના આત્માને શદ્દ પશ્ચિદ્દ કરે છે એમનું વચન પ્રવચન બની જાય છે જે ચમત્ક દર્શનને લીધે પામી આપી શકતા નથી તેથી આત્મિક અને આધ્યાત્મિક ચમત્ક એક સાધક આપી જાય છે, જે પ્રમાદમાં પડેલા આત્માઓને પ્રવૃત્તિસ્થિતિમાં લેતી છે જે વિદ્યાસમાં આઘોટતા જીવોને આગવતામાં આગળ કરે આત્માઓમાં મચતાને આચારની કોંચી મેચે પાંડોચારી આપે, એના વચનમાં માગવને માગવ બતાવી આપવાની તાકાત મળતી હોય છે.

આપની પાસે આ એક નવકદા પ્રવચનનાં સ્વચાલ જરૂર કરનારું મમ હાર્ષ આનંદ અનુભવ છે જેમની સાથે તપશીલી છે જેમનું યજન સંયમથી સુસંચિત છે સાર્વજનિક મદન તરફ અચાનક એ આત્મિક કોંચાબુની અનુભવિયર્વદ એક છે દર્શનસાર્વજનિક અને નવચારનાં વચન અને તર્કસાર્વજનિક પ્રકાર વિદ્યાન છે તે વર્ષમાત્ર નવચારિણિ આચાર્યદેવ શ્રી ચિત્રચમુવનભાનુ મુર્તીચંદ્ર મહારાજ સાહેબ ને રત્ન આ એક પ્રવચન પ્રચારી એ આત્મિકી પુરસ્કારના કાર્યમાં છે.

વંદન અનુભોદન

ન્યાયાવશાત્

પરમ પત્ન્ય આચાર્ય શ્રી વિજયભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજની વર્ધમાન તપની ૧૦૮ મી ઝાળીની અતિરૂચ તપશ્ચર્યાની,

અમારા સંસારી પિતાશ્રી પત્ન્યાદિ મુનિવર્ય શ્રી ચંદ્રમુંદર વિજયજી મહારાજની અગંગ ૨૬૩ આયંબીજની તપશ્ચર્યા જેવાં ૧૦૮ આયંબીજ તથા વર્ધમાન તપની ૩૬ ઝાળી, ૩૮ ડિપવાસ, ૩૭ ડિપવાસ ૧૬ ડિપવાસ તથા ચિદ્વિતપ આદિ અનંકવચ તપશ્ચર્યાઓ કરનાર

પરમ પત્ન્ય સાધ્વી કુંદપ્રભાશ્રી મહારાજ [૪] આપજી મહારાજના સમુદાયના]ની ૫૦૦ આયંબીજની તપશ્ચર્યા કરનાર

તથા

તેમના સુશિષ્યા પરમ પત્ન્ય સાધ્વી ભવ્યનંદાશ્રીજી મહારાજ સાહેબની ૫૦૦ આયંબીજની તપશ્ચર્યા કરનાર,

તપભીના મહાન આત્માઓની તપની અનુભોદના ફરી એમને ભાવપૂર્ણ વંદના ફરીએ બીએ

આ પ્રકાશનમાં સહાયક બનવાનાં અવસર મળ્યા તે બદલ અમે સમિતિના ક્ષણી બીએ

પ્રવચન પ્રસારી સર્વત્ર પ્રસારે તેની શુભ કામનાઓ વ્યક્ત ફરીએ બીએ.

ત્રિ

આપનો નમ્ર,

સતીશચંદ અપકલાલ પરીખ [કલકત્તાવાસી]

મુંબઈ.

જીવનના આદર્શ

મુખર્ધ, શ્રી નમિનાથજી ઉપા-
શ્રયના વિશાળ વ્યાખ્યાન
હોલમાં અપાયેલું અત્યંત
મનનીય-રોચક વ્યાખ્યાન.
આની સાથે 'અવન્તી મુકુ-
માલ'ના જીવનનો હૃદયસ્પર્શી
ખ્યાલ આપ્યો છે.

ચત્તારિ પરમદ્વાણિ દુલ્લહાણીહ જંતુણો ।

માણુમત્તં સુદ્ધં સદ્ધા સંજમમિ ઝ વોરિયં ॥

પરમ ઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં મનુષ્યપણું, ધર્મશ્રવણ, શ્રદ્ધા અને ચારિત્રપ્રવૃત્તિ-એ ચારે મોક્ષના અંગોની પ્રાપ્તિ દુર્લભ કહી છે. દુર્લભ છતાં એ ચાર અંગો વર્તમાનના વિષમ કાળમાં પણ જેને જોઈએ તેને પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ નથી, એમ જરૂર દેખાય છે. તો પ્રશ્ન થશે કે ત્યારે એ દુર્લભ શાના ? ઉત્તર સ્ત્રીધો છે. પૂર્વે એ અનંત અનંતકાળ સુધી મળ્યા નહોતા, તેમજ અહિં જો ભૂલ્યા તો અસંખ્ય વર્ષ પછીના ય લાવિકાલે મેળવવા અત્યંત દુષ્કર છે, તેથી દુર્લભ છે.

લગવાનના વખત જેવો આજે ધર્મ છે :- મનુષ્યલવની પ્રાપ્તિ જૈન કુળમાં થઈ છે તેથી ધર્મનું શ્રવણ, ધર્મની પ્રાપ્તિ, ધર્મની શ્રદ્ધા આજે દુર્લભ નથી જણાતા. તમારે તો શ્રવણ કરાવનાર ગુરુઓ જાણે ઘર આંગણે છે, તેથી ધર્મ-શ્રવણ સુલભ છે. જૈનકુળના પ્રભુદર્શન-પૂજન અને દયાદાનાદિના સંસ્કારમાં તમે ઘડાએલા છો, તેથી શ્રવણથી તત્ત્વશ્રદ્ધા કરવી સુલભ છે. આ છતાં તેનું મૂલ્ય તેનું ફળ જરાય ઓછું નથી. ખુદ લગવાનની હાજરીમાં ધર્મ-શ્રદ્ધા અને ચરિત્રતા જે મૂલ્ય હતાં, તે જ મૂલ્ય આજે છે. તે તે શ્રદ્ધા-ચારિત્રથી લગવાનની હાજરી વખતે જે કર્મક્ષય અને આત્મશુદ્ધિનો લાભ નિયજતો હતો તે આજેય મળી શકે છે. તો પછી આવા મુશ્કેલ બનેલા તો શ્રદ્ધા અને ચારિત્રતા લાભ કેમ નથી લેવાતા ?

જીવનના આદર્શ

જીવનમાં આદર્શથી પુરુષાર્થ થાય છે :—

ધર્મશ્રવણ-શ્રદ્ધા-આચરિતે જીવનમાં અપનાવવા પાછળ જે ઉદ્યમ જોઈએ તે આવા સોનેરી અવસરેય જેણે પ્રગટ કરેલ નથી, તેને કારણભૂત અનેક ખામી હશે. પણ તે અનેક ખામી પૈકી એક સુખ્ય ખામી એ છે કે “માનવ જીવનમાં કયા ઉચ્ચ આદર્શો જોઈએ તેનો એણે ખ્યાલ કર્યો નથી હોતો, આદર્શને જીવનમાં સ્થાન આપ્યું નથી હોતું. આદર્શ એટલે લક્ષ્ય, ધ્યેય, સાધ્ય, જેમાં પહોંચવું છે તે જીવનની વર્તણૂકનો આધાર નક્કી કરેલા ઉચ્ચ આદર્શ ઉપર છે. એટલે? આપણને એ જોવા મળે છે કે કોઈએ જ્ઞાન સેવાનો આદર્શ આંખ સામે રાખ્યો હશે, તો તેના જીવનમાં જ્ઞાન પાછળ ઘણો ઉદ્યમ હશે. જેણે મહાશ્રીમંતાઈનો આદર્શ રાખ્યો હશે, તો તેના જીવનમાં ધન ઉપજાવવા પાછળ ઘણી મહેનત હશે. જેણે જેણે જે આદર્શ સુખ્ય રાખ્યો હોય છે. તેના તેના ત તે આદર્શ સિદ્ધ કરવા પાછળ જ પુરુષાર્થ હોય છે. એટલે ઉચ્ચ પુરુષાર્થી બનવા જીવનમાં પહેલા આદર્શ સ્થાપિત કરેલો હોવો જોઈએ. એમાં પછી

(૧) આદર્શ જેટલો નિર્મળ રખાય, તેટલો જીવનમાં પુરુષાર્થ સુંદર રહેવાનો; તેટલું જીવન સુંદર બનવાનું. તેમજ

(૨) નિર્મળ આદર્શ પણ જેટલો ઉચ્ચ કોટિનો રખાય તેટલી પુરુષાર્થમાં પ્રબળતા આવવાની.

૧. આદર્શ સુંદર તો જ જીવન સુંદર :—

મલિન આદર્શથી પુરુષાર્થ-પ્રયત્ન મલિન અને તેથી જ જીવન પણ મલિન એટલે કે પાપી હોય છે. દા. ત. અત્યંત કામસુખના આદર્શવાળાનો ઉદ્યમ મેલો રહેવાનો; એ સ્ત્રીઓના આમલીના રંગ અને યુવાનીની ખીલવટ જોયા કરવાનો; ત્યાંથી કામસુખ મળવાની આશા

જીવનના આદર્શ

૫

જીવનનો આદર્શ ધર્યો ગણાય. હવે ઉદ્યમમાં શું રહેવાનું ? મેટલું કે એવા પ્રસંગોથી દૂર રહેવું, કે જ્યાં અસત્ય મનીતિની સંભાવના લાગતી હોય. જસ આટલું જ; પણ માગળ વધીને સારી રીતે ત્યાગ અને પરમાર્થ પરોપકારના મોટા મોટા કાર્યો કરવાનો ઉદ્યમ એનો નહિ રહેવાનો. કેમકે એનો એવો કોઈ આદર્શ નથી કે ‘મારે મારી તૃણાઓ અને ત્રાર્થબુદ્ધિને વહેલી તકે નાંમશેષ કરી નાખવી.’ માનવ-જીવનનો આ ઉંચો આદર્શ છે. જીવનમાં જો આ નહિ, તો તેથી ત્યાગ-પરમાર્થના પ્રયત્નો પ્રબળ અને વેગવાંતા નહિ પડવાના. સામાન્ય રીતે ચાર ચોપડી લલવાના આદર્શવાળા કરતાં જલદી કોલેજ સુધી જવાના આદર્શવાળાનો પુરુષાર્થ પ્રબળ અને વેગવાળો હોય છે.

માનવનો આદર્શ પરમપદની પ્રાપ્તિનો જ હોવો જોઈએ :

તો જીવનનો વિશુદ્ધ આદર્શ શો ? માનવજીવનનો આદર્શ પરમપદની પ્રાપ્તિ છે. પરમપદદાતા શ્રી અરિહંત પરમાત્મા મળ્યા પછી પરમપદથી નીચો આદર્શ ન જ રાખવાનો હોય. ધનવંતરી વૈદ પાસે જઈએ, અને તે કહે કે ‘તમને મદત દેવા આપું છું. તમારે જે દવા માંગવી હોય તે માંગો.’ તો શું માંગો ? (૧) એક તો ઘડપણ ન આવે, (૨) જીવનભરનું મહા આરોગ્ય રહે, મરતાં સુધી રોગ ન આવે, (૩) શરીર અત્યંત બળવાન રહે તેવી જ દવા માંગોને ?’ અરે આગળ વધીને જો મરણ ન ધાય તેવી દવા હોય તો તેવી પણ જરૂર માંગો એમાં શંકા નહિ. ચક્રવર્તી કોઈને કાવે તે માંગવાનું કહે, ને મળી શકે તેમ હોય તો આખી સામ્રાજ્યની જ ઠંકુરાઈ માંગોને ? તેમ અહીં પરમાત્મા પાસેથી પરમપદ મળી શકે છે, પછી નીચેનું હલેકું પદ શા માટે ઇચ્છવું જોઈએ ? સમજી રાખો કે, ઉંચામાં ઉંચો આદર્શ મોક્ષ છે :—

જીવનના આદર્શ

૭

વધારેમાં વધારે શું જોઈએ છે ? તો ત્યાં મોટા જ મંગાય. એવી લગની મોટા પ્રત્યે હામી જવી જોઈએ. તે એવી મુખ્ય ઈચ્છા મોટાની હોય, તો વીતરાગ દેવાધિદેવને પૂજ્યા તે પ્રમાણ ગણાય, નહિતર તો તે પૂજા તારક નહિ બને. એવી રીતનું 'નમો અરિકંતાણુ' બહે મુખેથી ગણાય, પણ તે નાટકીયું બને. નવકાર ગણનારને છેલ્લે નઈને મોટા જોઈએજ. વચમાં બીજી ઈચ્છાઓ હોય તેના દ્વારા મોટે પહોંચવા માટે. બહે તે આદર્શને જીવનમાં સાચેસાચ જીવવા માટે એને અનુકૂળ અવાન્તર આદર્શો નક્કી કરવા જોઈએ. દરેક જીવનના જુદા જુદા આદર્શ હોય છે, તેથી નક્કી કરો તે ચોક્કસપણે જીવનના વિભાગો કયા કયા અને એને યોગ્ય આદર્શ કયા કયા ?

જીવનના જુદા વિભાગો :—જીવનનો વિચાર કરીએ તો દેખાય છે કે ધણાં પ્રકારના જીવનો છે. દાખલા તરીકે, વયથી જોતાં (૧) બાળ-જીવન, (૨) કુમાર-જીવન, (૩) યુવાવસ્થા (૪) પ્રૌઢ અવસ્થા, (૫) વૃદ્ધનું જીવન. આ બધા જુદા જુદા જીવન છે. બહે વ્યક્તિ એક છે, પણ તે અવસ્થાના જીવન જુદા પડી જાય છે.

બીજી રીતે જોઈએ તો જીવનની પ્રવૃત્તિ અંગે પણ ધણા જીવનો છે. દા. ત. (૧) વેપારી જીવન, નોકરીયાત જીવન, દલાલનું જીવન. (૨) સંસારી વ્યવહારમાં જોઈએ તો કોઈનું વડીલ તરીકેનું જીવન, કોઈનું આશ્રિત તરીકેનું જીવન, કોઈનું સલાહકાર તરીકેનું જીવન, તેમ વિદ્યાર્થીજીવન, શિક્ષકજીવન. (૩) કુટુંબ તરીકે જોઈએ તો પતિનું જીવન, પત્નિનું જીવન, માતાપિતા તરીકેનું જીવન, પુત્ર તરીકેનું જીવન, ભાઈ-બેતનું જીવન, દેવણી-જેઠાણીનું જીવન, નણું-ભોજાઈનું કે દિયર-ભોજાઈનું જીવન, વગેરે જુદા જુદા જીવનો હોય છે. આ બધા લૌકિક દૃષ્ટિના છે.

લોકોત્તર દૃષ્ટિએ દેવના ભક્ત તરીકેનું જીવન, શુરુના

વિષયમુખો લોગવતા હશે; એવા એમને એકાએક રાત્રે ચારિત્ર, અને રાત્રે જ મસાણમાં કાઉસચ્ચ; ત્યાંય રાતની સ્થિતિ કેવી ? સ્મશાનમાં શિયાળણીનો લયંકર ઉપસર્ગ ! પણ એમાં એ કેવા રહેલા ? મહા સમાધિમાં જીવતા ! ભૂખી શિયાળણના અને એના બચ્ચાની દાઢમાં માળણ જેવું શરીર ચવાઈ જવા દીધું ! એક ચુંકારા-હોંકારા જેટલો ય સામનો નહિ ! કે ત્યાંથી 'ખસવાનું' નહિ ! કે 'અરેર' નહિ ! આવો પલટો ક્યાંથી આવ્યો ? તેમણે તેમના જીવનનો આદર્શ નક્કી કર્યો હતો. તો તે અત્યાર સુધી કેમ ન થયું ? જીવનમાં કોઈક વખત એવો આદર્શ ખીલવાનો અવસર આવે છે કે જે જીવનને ઉચ્ચ, અતિ ઉચ્ચ બનાવી દે છે !

વીરના સંતાનના આદર્શ :-માટે જ, આદર્શ પહેલેથી નક્કી રાખવો જોઈએ. જે મહાવીર પ્રભુએ પૂર્વના ત્રીજા લેવમાં રાજવીપણું મૂકી એક લાખ વર્ષ માસખમણના પારણે માસખમણની ઉચ્ચ તપસ્યા સાથે ચારિત્ર્ય પાળ્યું ! છેલ્લો લેવમાં તીર્થંકર જગત્પૂજ્ય છતાં સાડા બાર વર્ષ નિદ્રા તો શું પછી જમીન પર પલાંઠી માંડીને ખેસવાની ય વાત નહિ ! એ રીતે દેવતા જેવાના ઘોર ઉપસર્ગ વેઠી કઠોર તપ-સંયમ સાધ્યો ! એવું બધું જે વીર વિભુએ કર્યું એના અનુયાયી આપણે જીવનમાં શો આદર્શ ધરાવીએ ? એજ ને કે આપણે એવા ક્યારે બનીએ ? એટલે ? ઉપર કહેલા જીવનના જુદા જુદા વિભાગમાં સર્વત્ર મોક્ષનો આદર્શ રહેવો જોઈએ. તેથી જ મહાન કર્મલઘુ થવાનો આદર્શ રહેવો જોઈએ. આત્મામાંથી દોષ અને દુઃખ ટાળવાનાં છે. એ માટે અનંતશુભસંપન્ન અને સહજ (જડનિરપેક્ષ) સુખસમૃદ્ધ બનવાનો આદર્શ કેળવવાનો. પછી જીવનમાં ગમે તે અવસ્થા હોય ત્યાં.

(૧) દોષો ટાળતાં જવા અને શુભ વધારેતાં જવા; તેમજ

એ લક્ષ રાખવાનું. આ તો શુદ્ધ ધર્મહવનની વાત ધર્મ. હવે ઉચિત વ્યવહારમાં જોઈએ.

બાળહવનનો આદર્શ શું છે ? :- ઉપર કહ્યું તેમ હવનો ઘણાં પ્રકારના છે. દરેકના હવે તે તે આદર્શો તેના હવનમાં નક્કી કરવા જોઈએ. પરંતુ બાળહવન વિચારીએ કે બાળહવનમાં શો આદર્શ ? બાળહવનમાં ભણવા કનવાનું નથી હોતું તેનો આદર્શ શું ? તેના આદર્શની તેને ગમ પડે તેમ નથી. પણ તેના વડીલો સમજાવે આપી શકે છે, તેથી તેના હવનમાં એ આદર્શ ઉતરી શકે છે. એનો શો આદર્શ ? વિનય, આજ્ઞાકિતતા, હલનું નામ નહિ. એને સમજાવવા કે “જો સાતમાં સાત ધનું છે ને તારે ? તો સાત સદા વિનય-વાળા હોય. કહી હહી ન થાય, એ તારે લક્ષમાં રાખવાનું.” બાળપણથી ઉત્તમ સંસ્કાર પાડો, એને પ્રેમથી સમજાવો, તો આદર્શ સિદ્ધ કરી શકાશે. દા. ત. હઠ મૂકવાનું સમજાવવા માટે વાર્તા કહેવાય, ‘જો એક ગામમાં ધનુ કરીને એક છોકરો હતો. એને ઘેર ખાવાપીવાનું બહુ બધું હતું. એની મા એને ખાવા સાડું સાડું આપતી પણ હતી. એક વાર ધનુ હઠે ચડ્યો. માએ જમવા માટે ઘણું ચ કહ્યું, પણ માન્યું નહિ. તેથી એને મૂકીને બધાએ જમી લીધું. એ ન જમ્યો, ખૂણામાં જઈ બેઠો. ત્યાં હઠ કરી હતીને ? એટલે જ જાણે એક વીંછી આવ્યો. ખૂણામાં એને વીંછી કસડ્યો, તેથી તે રોવા મંડ્યો. પડેલાં તો માએ ન બોલાવ્યો, પણ પછી ‘ઓ બા, ઓ બા’ કરી બહુ રાયો ત્યારે માએ બોલાવ્યો. કહે, કેટલું શુભાચું ? સાંડું સાંડું બધાએ ખાઈ લીધું હતું. તેથી પછી એને થોડું મળ્યું.’ આવી આવી રીતે સમજાવવા. બાળપણમાં કોઈ ખોટી ટેવ ન પડાવવી જોઈએ. નહિતર બાળ ત્યારે કુમાર-મણામાં આવે છે ત્યારે તે કુટેવ ખીલે છે; અને યુવાવસ્થામાં

કુમારપાણાના આદર્શો :- જાળજીવનમાં હુમશક્તિપણ, અવિનય, ક્રોધેવો, ઉદ્ધતાઈવર્ણવેના કદીય કપર્શ ન થાય એવા આદર્શો સિદ્ધ થયા પછી કુમારજીવનમાં આવતાં જેમ તેની કક્ષા વધે છે, તે પ્રમાણે આદર્શો વધે છે. તેનો એવો આદર્શો હોવો જોઈએ કે “હું નિશાળે જાઉં છું. તો કદી જીવનભર માટે મારા ગુરુ કે શિક્ષક તરફ મહેજ પણ અવિનીત ન બનું. શિક્ષક જમ્મે તેવો ઠપકો આપે, મારાથી મોટું ઉંચું ન થાય. ઘર આવી ન કહેવાય.” જેટલા પ્રમાણમાં એ શિક્ષકનું ખંભી ખાય તેટલો વહેવારમાં શણે જાને છે. જીજ્ઞાસાએ મારતરના ગુણ ગાય એવી વિદ્યાર્થીની ચોખ્ખતા જોઈએ. તે સારા આદર્શના ઉપર આધાર રાખે છે. એક પણ દુર્ગુણ, ખરાબ ચેષ્ટા કે કુવચન સરખુંય ન જ પોવાય, એવા આદર્શ-કુમાર બનવાનું લક્ષ જોઈએ.

વિનય ગુણથી વિદ્યા પ્રાપ્તિ સુલભ છે :- આદર્શને દૃઢપણે કેળવવાનો એ પ્રભાવ છે કે તેનાથી અચિત્ત્ય સિદ્ધિ થાય છે. ઇતર-ગ્રંથમાં સાંભળવા મળે છે કે અર્જુને વિનયગુણથી વિદ્યા જેમ-જેમ ગુરુએ શિખવી, તેમ તેમ ઝટ પ્રાપ્ત કરી. ગુરુના

વેનયથી વિદ્યા જલદી પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાને વિદ્યા શિખવા-
વા એક ભીલ ગુરુને વિનંતિ કરે છે. પણ એમણે યોગ્યતા
હિ હેખી હોય કે ગમે તે કારણે એને શિખવવા ના પાડી.
ભીલને ગુરુ ઉપર શ્રદ્ધા હતી તેથી તેણે જંગલમાં જઈ માટીની
ગુરુની મૂર્તિ કરી. ત્યાં રોજ વિનંતિ પૂજા કરી એને સાક્ષાત્
ગુરુ માની, એની સમક્ષમાં બાણ-વિદ્યાનો એણે અભ્યાસ કર્યો.
મનમાં આદર્શ મોટો રાખ્યો તેથી તેને વગર ગુરુએ જંગલમાં
વિદ્યા મોટી પ્રાપ્ત થઈ. કોઈ અવસરે જ્યારે અંગ્રાનેક ગુરુએ
એવી હાશિયારી બાણી પૂછ્યું કે તને કોણે આ વિદ્યા
શિખવાડી? ભીલ કહે કે 'તમે જ શિખવાડી છે.' 'કેવી રીતે?'
તેમ ગુરુએ પૂછતાં બધી હકીકત કહી. ગુરુ એના વિનય-
ક્ષમર્પણનું કૃણ સમજી ગયા. ગુરુની ગેરહાજરીમાં પણ બાણે
ગુરુનું સાક્ષાત્ સંસિધાન, સાક્ષાત્ હાજરીનો સદ્ભાવ રૂપ
ઉંચા આદર્શ ધરવાથી અકલ્પ્ય સિદ્ધિઓ થાય છે. માટે જ
વિદ્યાર્થીએ પવિત્ર અને ઉંચા આદર્શ ધરવા જરૂરી છે. દા.ત.-
મહાન અહિંસક, સત્યવાદી, નીતિમાન, સદાચારી, ઉદાર,
યરોપકારી, અધ્યાત્મી વગેરે બનવાના ધ્યેય ભેઈએ.

ઉંચા આદર્શ પાછળ પરિશ્રમ જરૂરી છે :- એવા
આદર્શ ધર્યા પછી ઉચિત પરિશ્રમ કરવામાં ય સહેજ પણ
પાછું હઠવાનું હોતું નથી. 'આવા સુંદર મનુષ્યભવમાં આવ્યો
છું, તો સારું તત્ત્વજ્ઞાન મેળવી બાઉ-એ આદર્શ નથી રાખ્યો,
તેથી કુરસદ છતાં આરામી થાય છે, અને તત્ત્વજ્ઞાન નથી
મેળવાતું. આરામી અને વિદ્યાપ્રાપ્તિને મેળ નથી. સુલ્લાધિનઃ
કુતો વિદ્યા? વિદ્યાધિનઃ કુતં સુલ્લમ્?' જે સુખનો અર્થ છે,
તેને વિદ્યા ક્યાંથી આવે? જેને વિદ્યા ભેઈએ છે, તેને એશ-
આરામ ક્યાંથી ચાલે? કદાચ નવું ભણવાનું જોઈ હોય તોય
વાગેળવાનું ઘણું હોય છે. ધાર્મિક પાઠનું પુનરાવર્તન
નથી થતું, તેથી પાઠશાળામાં છેકરા વરસે વરસે આગળ

હેનર રોના. આરનાર અને નેરના આપે પણ નેરેમ આગળ
 હતા પણ નેરે વિનય કરવાના ને નહીં ! આજ વિનય વિનાના
 ગિરજાની મુઠા કરવા પોપરપટની માફક આવવી જાય. પણ
 વિનય પાડનારકે નેર છપનમાં પો-નુમે નહિ. આજના કેટલાય
 બહેનના પાંચે મુવિયા નથી. મુવિયા હોય તેા પાપનો દર
 હોય. અને પાપમાંથી બચવાનું બહુ રાખ્યું હોય, આ
 અપેક્ષાએ નેરેએ તેા આજના સમયને દાટ્યાલો છે. કીમી
 કેવળની વિનાનામે નેરેએ પાપનો દર છે. નેરેએ કેટલાય
 બહેનને નથી ! પરીજાના કાળમાં કોઈ દરેકની નેર હવા
 હો. પણ દરેક છપા ન કર્યો; અને મરી મર્યો તેા ખીતના
 પેશા ન હો. કોઈ કે 'દરેક ને મરી મર્યો. દવાના પેશા કેમ
 દેવાય ?' નામે આજે કેટલાય કેટકેની પદ્ધતિ કેથી કે
 માફકનુરે દરેક મર્યા પડ્યો હોય, તેા તેની વિચિત્ર દરેકશન
 વ્યવેરના પેશા તરત જ માયો. એવું ય અને કે પેશા દવામાં
 હો છે. કેટકેર આજા મૂકી દે છે. છતાં કેટકેર બધાર નીકળી
 ઉત્તો નોં છે ! કેમ ? વિચિત્ર હી આપે ત્યાં બધાયને ?
 અને ! પણ બધીં આપું કુટુંબ કલ્યાંતમાં છે ! તેનું એને
 કાંઈ નહિ. શું આ ? તેની પાસે વિદ્યા નથી, માત્ર વિલાપની
 કેળવણી છે. આમજ આજેદેશની અંદરુતિનો વિનાશ છે.
 વિદ્યાથીં અવશ્યાના આદર્શ નેરેતા હતા કે 'બહુ' તેા એવું
 બહુ' કે જેથી આપમાં માત્ર પંચપકાર માત્ર સ્વાર્થ જતો
 કરીનેક કરી કરું; તેમજ કોબયથ અનુચિત વ્યવહારમાં ન
 અપકાર.

આરૂં થોરા પણ રાફ કરેા : દુનિયાનો સાથ ન જુઓ
 છપનમાં ઉચ્ચ આદર્શોનો વિનાશ થયો તેથી અપમ
 દશા આવી નથી છે. હમે એ આદર્શોનો ઉદાર કરવાની જરૂર
 છે. બહે આપણે પોતાના પરથી શરૂ કરેા. કોઈપણ સારી વસ્તુ
 કરવા માટે 'દુનિયા સાથે છે કે નહિ' એ એવું જૂની બચ્ચો.
 અત્યાદે ત્યાંદે કાંતિનો શુભ આવે છે, ત્યાંદે શરૂઆત અપમાંથી

તો પૂર્ણ બ્રહ્મચારી બને. શક્ય ન હોય ને કદાચ પૂર્ણ બ્રહ્મચારી ન હોય, પરિણીત હોય, તો પણ તેણે યુવાવસ્થામાં સદાચારની દરક મર્યાદાઓ પાળવી જરૂરી છે. માનવ જીવનમાં સંપૂર્ણ નિર્વિકાર બનવાના ઉચ્ચ આદર્શ નક્કી કરવાથી જો બની શકે છે. આલે આદર્શ સંલગ્ન થાય છે ખરા, પણ બીજા માટે. સૌ બીજા માટે ઇચ્છે છે કે એમણે સદાચારી રહેવું જોઈએ. પોતે પોતાની પત્ની સાથે બહાર નીકળ્યો હોય અને પત્ની સામે કોઈ ટગર ટગર જુએ, તો પોતે કહેશે 'કેમ મગજ ચસકી ગયું છે ? આખો ભટકાવતા સારી આવડે છે ?' પણ આ તો બીજા માટે. પોતાના માટે શું ? પોતે જ્યાં ત્યાં નજર ફેંકી શકે, 'અધ્યા જગત માટે નિયમ, તો તારા માટે નહીં ? પોતાના માટે ગમે તેમ વર્તવાની છૂટ, એમને ! પોતાની સામે બીજા કોઈ ધા ન કરે, જૂઠ ન બોલે, પોતાની ચોરી ન કરે, પણ પોતે જગતની સામે ધા કરે, જૂઠ હલાવે, અનીતિ કપટ રમે, જો કાયદેસર !!' સદાચાર એટલે પરરૂપને જોવા સુધીની બાધા; પરની સંપત્તિનો વિચાર સરખો પણ નહિ કરવાનો. અસત્ય નહિ બોલવાનું. સત્ય-નીતિ-ન્યાય નહિ ચૂકવાનું. પૂર્વના કાળમાં સ્ત્રી પરપુરુષના અને પુરુષ પરસ્ત્રીના રૂપ જોવા માટે આંધળા હતા ! જેને રૂપ જોવાની ચ પડી નથી, એને આગળના દુરાચાર તો હોય જ શાના ? સંપૂર્ણ નિર્વિકાર થવાના આદર્શથી દરેકે દરેક ઇન્દ્રિયો પર પાકો સંયમ મૂકાય છે, મૂકવો જ જોઈએ.

વિનય સંસ્કારનો અમલ કરો :- યુવાવસ્થામાં બીજું જોઈ કાર્ય સારા વિનીત અને સહિષ્ણુ બનેવાનું છે. મોટાની આમન્યા ન લોપાય. વહિલના કઠોર શબ્દ, બચાવ કર્યા વિના ખમી ખાવા જોઈએ. જો કોઈ મિત્ર આપણને સલાહ દેવા નીકળે કે 'હાસા તો તપ્યા કરે, પણ આપણે આપણું કરીએ',

સર્વોચ્ચ સુખના મેલ મારના આદર્શ કોઈ જ નથી. આપ કહે છે કે, 'પરબ્રહ્મના કામ વિના ?' આપો વિચારો, બ્રહ્મ, અને અંતરના વાતુ ધીરની કિંમત મેલ મારવા પછી જ કલ્યાણ લેવા, જાનીની કિંમતના કલ્યાણ લેવા, તથા પરોપકાર કરવાનાં લેવા. બીજાને આપના વિના અને એન ન થઈ. વિચારો, આપના આ બધું વિદ્યે છે કે, સ્વાર્થાપના વિદ્યે છે ? પાંડવો પોતાનું પેટ ભરવાનું કે બીજાનું ? તમે કીચી ભેંઈ શા માટે ફૂટાઓ છો ? બદો એ આપડી બંધૂતો દેવા, પણ તે પવિત્ર આદર્શ અને પવિત્ર વર્તવાનાં લેવા તો એનું શુભ ઉત્તમ ગણાય. આદર્શ વિનાનું શુભ નિષ્ફળ. હજી તો આમાં ધર્મની વાતો નથી. વહેવારથી દુરંતની વાતો છે. ધર્મની વાતમાં તો એથી ઉંચા આદર્શ, ઉંચી ચોકસાઈ અને ઉંચા અમલ એકથો.

બ્રહ્મચર્ય પાલનનો ઉચ્ચ નમુનો :- વિજય શેઠ-વિજયા શેઠાણી તદ્દન પ્રાથમિક યુવાવસ્થામાં છે. પરંતુ પહેલાથી એકને આખો દૃષ્ટિપક્ષ બ્રહ્મચર્ય પાળવાની પ્રતિજ્ઞા છે, બીજાને પૂર્ણ શુકલપક્ષ બ્રહ્મચર્યની પ્રતિજ્ઞા છે. પરંતુ પછી જાબર

૧ ! હવે વિજયને તો આનંદ થયો, ‘ચાલો, સારું થયું’ કે
થું પ્રહાર્ય પળાશે ! વગર ધારણાએ મુંઢર ત્યાગ આવ્યો.’
! ક્યારે થાય ? અંતરના ઊંડાણમાં યુવાનીના આદર્શ પૂર્ણ
મથર્યાના સમન્વય હોય, વાત વધાવી લેવા જેવી જ્યાં માને
ત્યાં શોક કે અરેરાટી કેમ થાય ?

છતાં વિજયને ઉદાસ જોઈ વિજયશેઠ પૂછે છે કે “કેમ
કેમમાં જણાવો છો ?”

ધ્રુવિકા કહે છે કે “મને ખીજું કંઈ દુઃખ નથી, પણ
મેં મને જે પરણીને લાગ્યા છે, તે તમારી આશા હું શુકલ-
ક્ષમાં પૂર્ણ નહિ કરી શકું. તમારું કૃણનો, તો મારું શુકલ-
ક્ષનો નિયમ છે. મારે તમે ખીજી પરણી લો મારી રજા છે.”

વિજયશેઠ કહે છે કે “તમને જિંદગીનું પ્રહાર્ય ખપશે,
! મને નહિ ખપે ? બન્નેએ પૂર્ણ પ્રહાર્ય પાળવાનું.
! મને કહેવાનું નહિ. માળાપ જ્યારે જાણે ત્યારે ધરનો ત્યાગ
રવાનો.” સંદેહ કરીને રહ્યા. શું બગડી ગયું એમનું ? હા,
મેં માનવ જીવનમાં પશુકીડાના આદર્શ છે, એ તો આ
તથી ભડકી ઊઠે; બગતરા કરે ! અહીં આપણા હૃદયની
રીક્ષા છે. આપણે કયા આદર્શમાં રમીએ છીએ, એ આ
સંગ ઉપરથી આપણને થતી અસરથી સમન્વય.

પ્રૌઢના આદર્શ :- પ્રૌઢ બને ત્યારે તેનામાં ઘણી
ભીરતા આવવી જોઈએ. જગતની વિવિધ વિચિત્ર ઘટનામાં
મેં ગંભીરતા આવવી જોઈએ. જગતની વિવિધ વિચિત્ર
ઘટનામાં એ ગંભીર બને. બધી વાતો પેટમાં સમાવી દે.
! ધીર તો ન બોલે, પણ મુદ્રામાં ન લાવે. તેથી કોઈનેય
મજર ન પડે. મહાગંભીરતાના આદર્શ રાખ્યા હોય તો એને
માટે ખરાબર ચીવટ રહે. ત્યારે એ પણ જીવું જોઈએ છે કે

પાણી આવી કહેવા, “સુદન જાગ્યો વસાળી મને પાણી મોકલી
 એ જાગ.” ત્યાં જાગાર પડી. માવું માવું પાણી વસાળી ગયું.
 ઘડ્યા બુધ પોતાની જાગેલા પાણી, પાણી જાગ્યાના બે પે
 ગયો તો જાવું થયું. બે માણે જ બુધે કંઈક, કંઈક વિચારે
 પાંચ પેનો ગલીર ! પાણી ત્યાં તો પુરોત્તમ તાર્કિક બહાર
 પ્રાદ્યો. ગયો યેર, કેટલાક સમય પાણી થરવા માતૃપૂર્વક બેઠું.
 આગ્રહ થવાથી પાંચ પેનો માટે સાગરે ગયો. જાણું પૂર્વેનાં
 કાંઈ જાણું નથી, એ રીતે ત્યાં વતેનાં. સ્ત્રી વિસ્મય પામી !
 ખુશીથી સાથે સાસરે આવી. પતિને દેવ સમજે છે. સમજે
 જને ? ગુણના આકર્ષણ ગજળના દેવ છે. જીવનની પ્રિય
 ગુણમાં છે. એક દિવસ આ ભાઈ જમવા બેઠા છે, પત્ની
 આગ્રહથી પીરસતી હતી; એમાં પૂર્વેના પ્રસંગ યાદ આવવાથી
 પતિને હસવું આવ્યું. આ હસવા પ્રત્યે છાકરાતું ધ્યાન
 જોવાયું. છાકરે કહે કે “બાપુશુ ! કદી નદી ને આજ આપ
 જમતાં કેમ હસ્યા?” બાપ કહે ‘કાંઈ નહિ, અમસ્તુ.’ છાકરે
 કહેવા માટે હડ લીધી. તેથી સહજ ભાવે પુત્રને ભૂતકાળની
 વાત કરી કે “વળત વળતને માન છે. આજ તારી મા કેટલો
 બધો પ્રેમ રાખે છે. પણ એક વાર એણે મને કૂવામાં નાખી
 દીધો હતો.” બસ ! થઈ રહ્યું. ભાઈએ ગંભીરતા ગુમાવી..

બાઈ સ્ત્રોતમાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સ્વચ્છ
અવસ્થા આપાત સાચો. અને ન્યાં જ હૃદય બંધ ! કેવું મહાન
નુકસાન ! લૌકિક રીતે પત્ની શુભાવી ! લોકોત્તર દૃષ્ટિએ
એતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ ! પોતે એમાં
કેવું કે ખરાબ નિમિત્ત બન્યો ! આમ તો યુવક ઘણી રીતે
શુભસંપન્ન હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં
તે ગંભીરતા શુભાવી, તો મર્યાદિત પરિણામ આપ્યું.
સમજ્યું જોઈએ કે 'મારું મકદમ અને ગંભીરતા અખંડ
જગતથી છે. ત્યાં સુધી છોડવામાં જપતો હતો તો ચાલતું
નહું. હવે પ્રેમ થયો. બહે માતા પિતા છવંત હોય પણ
જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' મારે જવાબદારી સમજી બધી
જ બાબતમાં પ્રેમ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો
જોઈએ. બાવામાં, પીવામાં, ખેતવામાં, મુત્રમાં, બોલવા-
ચાલવામાં, સર્વ વહેરવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની
જોઈએ.

વૃદ્ધિ નિવૃત્ત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ
અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઈએ. કે 'મારું મરતી વખતે તદ્દન
અલિપ્ત જોરે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત્ત થઈને જવું છે.
જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા
દેવા. તેમજ અત્યંત સમાશીલ, અને નિર્લોભ થઈને જવું છે.'
પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં બાગ લેવાનો ન હોય;
તેમ ઘરમાં, કુટુંબમાં, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને,
તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ
પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય,
તોય એથી અલગ રહે ઘરની બાબતમાં કોઈ ધ્યાન ન રાખે;
તેમજ ધંધાના નફા-નુકસાનની, લગ્ન-રૂઢાણની, ઇત્યાદિ
કોઈ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

ખાઈ રસોડામાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સજ્જડ અસહ્ય આઘાત લાગ્યો, અને ત્યાં જ હૃદય બંધ ! કેવું મહાન નુકશાન ! લૌકિક રીતે પત્ની શુભાવી ! લોકોત્તર દૃષ્ટિએ જોતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ ! પોતે એમાં કેવું ક' ખરાબ નિમિત્ત બન્યો ! આમ તો યુવક ઘણી રીતે શુભસંપન્ન હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં જો ગંભીરતા શુભાવી, તો મહાવિકટ પરિણામ આવ્યું. સમજવું જોઈએ કે 'મારે મકકમ મને ગંભીરતા અખંડ જાળવવી છે. જ્યાં સુધી છોકરામાં ખપતો હતો તો ચાલતું હતું. હવે પ્રૌઢ થયો. ભલે માતા પિતા જીવંત હોય પણ જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' માટે જવાબદારી સમજી બધી જ ખાખતમાં પ્રૌઢ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો જોઈએ. ખાવામાં, પીવામાં, બેસવામાં, સુવામાં, બોલવા-ચાલવામાં, સર્વ વહેરવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની જોઈએ.

વૃદ્ધિ નિવૃત્ત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઈએ. કે 'મારે ભરતી વખતે તદ્દન અલિપ્ત એટલે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત્ત થઈને જવું છે. જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા દેવા. તેમજ અત્યંત ક્ષમાશીલ, અને નિર્દોષ થઈને જવું છે.' પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં લાગ લેવાનો ન હોય; તેમ ઘરમાં, કુટુંબમાં, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને, તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય, તોય એથી અલગ રહે. ઘરની ખાખતમાં કાંઈ ધ્યાન ન રાખે; તેમજ ધંધાના નફા-નુકશાનની, લગ્ન-રંડાપાની, ઇત્યાદિ કોઈ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

ગંભીરતા ગેાવામાં કેવા મહાનુકૂળાન ઉપજે છે. એક પ્રસંગ આવે છે. અતંતી મુકુમારનો પ્રસંગ લેવાનો છે, તેથી આ સંદેશમાં જુઓ.

ગંભીરતા ગુમાવવા પર દષ્ટાન્ત :—

એક ગુલાન સ્નેહીઓના આગ્રહથી પોતાની નવપરિણીત સ્ત્રીને સાસરે નેડવા જાય છે. સ્ત્રીને સાસરે જવું નહોતું, પણ માળાપે વળાવી એટલે શું થાય? ઘણીની સાથે ચાલી તો ખરી, પણ લાગ લેઈને જંગલમાં ઘણીને કૂવામાં નાખ્યો. પોતે ઘેર પાછી આવી કહે છે કે ‘શુકન ખરાબ થવાથી મને પાછી મોકલી એ ગયા.’ ત્યાં તો વાત પતી. પણ પછે ઘણી સમજી ગયો. છતાં ભૂલ પોતાની જ લેવા લાગ્યો, ‘એની અનિચ્છાએ લેવા ગયો તો આવું થયું. એ મારી જ ભૂલ.’ કહો, કેવો હિદાર! પાછો કેવો ગંભીર! પછી ત્યાં તો પુણ્યોદયે કોઈએ બહાર કાઢ્યો. ગયો ઘેર. કેટલાક સમય પછી ઘરના માણસોનો બહુ આગ્રહ થવાથી પાછો તેડવા માટે સાસરે ગયો. તાણે પૂર્વતું કાંઈ નાણુતો નથી, એ રીતે ત્યાં વત્યો. સ્ત્રી વિસ્મય પામી! ખુશીથી સાથે સાસરે આવી. પતિને દેવ સમજે છે. સમજે-જને? ગુણના આકર્ષણ ગજબના હોય છે. જીવનની કિંમત ગુણમાં છે. એક દિવસ આ લાઈ જમવા બેઠા છે, પત્ની આગ્રહથી પીરસતી હતી; એમાં પૂર્વનો પ્રસંગ યાદ આવવાથી પતિને હસવું આવ્યું. આ હસવા પ્રત્યે છોકરાનું ધ્યાન ખેંચાયું. છોકરો કહે કે “બાપુજી! કદી નહીં ને આજ આપ જમતાં કેમ હસ્યા?” બાપ કહે ‘કાંઈ નહિ, અમસ્તુ.’ છોકરે કહેવા માટે હઠ લીધી. તેથી સહજ ભાવે પુત્રને ભૂતકાળની વાત કરી કે “વખત વખતને માન છે. આજ તારી મા કેટલો બધો પ્રેમ રાખે છે. પણ એક વાર એણે મને કૂવામાં નાખી દીધો હતો.” બસ! થઈ રહ્યું. લાઈએ ગંભીરતા ગુમાવી.

ખાઈ રસોડામાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સજ્જડ અસહ્ય આઘાત લાગ્યો, અને ત્યાં જ હૃદય બંધ ! કેવું મહાન નુકશાન ! લૌકિક રીતે પત્ની શુભાવી ! લોકોત્તર દષ્ટિએ જોતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ ! પોતે એમાં કેવું ક ખરાબ નિમિત્ત બન્યો ! આમ તો યુવક ઘણી રીતે શુભાશ્રપન્ન હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં જો ગંભીરતા શુભાવી, તો મહાવિકટ પરિણામ આવ્યું. સમજવું જોઈએ કે 'મારે મકકમ મને ગંભીરતા અખંડ જાળવવી છે. જ્યાં સુધી છોકરામાં બપોતો હતો તો ચાલતું ચલતું હવે ગ્રેઠ થયો. લલે માતા પિતા જીવંત હોય પણ જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' માટે જવાબદારી સમજી બધી જ બાબતમાં પ્રૌઢ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો જોઈએ. ખાવામાં, પીવામાં, બેસવામાં, સુવામાં, બોલવા-ચાલવામાં, સર્વ વહેરવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની જોઈએ.

વૃદ્ધિ નિવૃત્ત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઈએ. કે 'મારે મરતી વખતે તદ્દન અલિપ્ત એટલે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત્ત થઈને જવું છે. જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા દેવા. તેમજ અત્યંત ક્ષમાશીલ, અને નિર્દોલ થઈને જવું છે.' પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં લાગ લેવાનો ન હોય; તેમ ઘરમાં, કુટુંબમાં, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને, તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય, તોય એથી અલગ રહે ઘરની બાબતમાં કાંઈ ધ્યાન ન રાખે; તેમજ ધંધાના નફા-નુકશાનની, લગ્ન-રંડાપાની, ઈત્યાદિ કોઈ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

જાણે પોતાને કાંઈ લાગતું નથી' મરી રીતે આદર્શ એવો કે કે આઠ વર્ષની બાળવરે ચારિત્ર લઈ સંસારથી નિવૃત્ત થવું. બાકી છેવટે પાછલી વરે તો નિવૃત્ત લેવી જ જોઈએ. આના બહુ મોહઅસ્તની અપેક્ષાએ વાત છે. બાકી પ્રૌઢ વય આવતાં જ નિવૃત્ત લેવાનો આર્યદેશમાં રિવાજ હતો. ત્યારે આજે એવા પણ જોવા મળે છે કે આંખે પુરું દેખાતું ન હોય, ઉમરે ભારે વૃદ્ધ હોય, છતાં 'હુકાને જઈ લાવને જરા ટપાક વાંચી આવું'. છોકરાને સલાહ આપતો આવું,'-વગેરે મમતામાં અને અહાર પાપસ્થાનકમાં હજીય રમ્યા કરે છે ! એમાં વળી છોકરો ના પાડે તોય કામ કરે, એવા સંસારરસીયા હોય છે. આ બધી વયના જીવનો અંગેની વાત થઈ.

હવે બીજી અપેક્ષાએ જીવનો. અંગે જુઓ.

મિત્રોમાં પતિ-પત્ની જીવનમાં એવો આદર્શ હોવો જોઈએ કે પ્રેમ મોહના ઘરનો નહિ; પણ ધર્મના સહચારી-પણનો જોઈએ. એટલે એક બીજાના આત્મહિતનું મુખ્ય ધ્યાન રાખવું ઘટે: પોતાની સ્વાર્થ લાલસા ખાતર સામાના આત્મહિતનું નુકશાન ન થવું જોઈએ. વાત્સલ્ય-એવાભાવ વગેરે જે થાય તે બધું પરલોકમાં આત્મહિત થવાની મહાન શુભેચ્છાથી થાય, અને તેય આત્મહિતને અનુકુળ થાય, એ રીતે થવું જોઈએ. તેમ ભલે કુટુંબમાં આપણે મોટા હોઈએ તો પણ સેવા કરવાના કોડ અને ઉદ્યમ જોઈએ. ઘણાને સેવા લેવાનો આદર્શ હોય છે. 'કેમ બીજાઓ આપણી સેવા કરે,' અવી અભિલાષા વર્તે છે. ત્યારે ઉચ્ચ જીવનવાળાને એમ થાય કે "હું બીજાની સેવા ક્યારે કરું !"

આજા ઝીંદનાર અને આજા કરનારના આદર્શ વિચારતાં એ વસ્તુ આવશે કે આજાપાલકને આદર્શએ હોય કે 'મારે.

આસાંકિતતાની પરાક્રમ્યાએ પરોંચવાનું.' પછી એણે તેના માટે વિનય, મર્યાદા, લજ્જતા, બહિત, બહુમાન વગેરે આદર્શ રૂપે કરવાના. આસાંકિતપણાથી દેવના એ અલંકાર છે. અલંકાર વિના દેવ ન એવો. શ્રી ગૌતમસ્વામી મહારાજ આદર્શ આસાંકાલક હતા. ત્યારે અત્તા કરનારને તો વળી વિશેષ સાવધાન રહેવાનું કે આસાંકારકતાના આદર્શ પાછળ મોટી જવાબદારી છે. મારે હંમેશા સામાની સ્થિતિ લેખે આસાં કરવી લેખે. સામાની શક્તિ ન હોય તેથી વધુ ઝીંઝી ન શકતો હોય, પણ હાનત સાદુ હોય તો તેના પ્રત્યે રહેમ નજર રાખવી લેખે. આજે તો સાધમાં ચત્તા આવે તો એર્ટિનન્સ ઉપર એર્ટિનન્સ કાઢવા લેખે છે. પણ ખગર નથી કે એમ દુકમો કાઢવાથી કિમત શું રહે? આસાં કરતાં પહેલાં બીજાની પરિસ્થિતિની કબ્જિએ વિચાર કરવો લેખે.

(૧) 'સામાએ મારું સારનું કે નહિ' તે નહિ જોવાનું પણ ન સાચવી શકવામાં કાંઈજીવુત તેની શું સ્થિતિ હતી' તે જોવાનું. પછી

(૨) એની એ સ્થિતિને વત્સલતા અને સહૃદયતાથી સુધારવાની તેમ

(૩) પ્રેમસહિષ્ણુતાને પૂર્ણ ફેળવવાના. પોતાનું અંપમાન કે નુકશાન ગમે તે થતું હોય, પણ સહનશીલતા અને રોહાળતા નહિ શુભાવવાની.

સંયુક્ત કુટુંબથી લોકમાં આજરૂ વધે છે, એક બીજાને દુક દે છે, એક બીજાના ધર્મમાં સહાયક થવાય છે. પણ એ બધું તો દેકે કે જે આસાંકારક વહિલ મુલન કરવામાં પાછી પાની ન કરે; અને કુટુંબીને અશ્રમાધિ, દુધ્યાન ન

શુભ એની બાબત પૂછવા લીધા પછી

વેપારી કહ્યું જો, 'અતઃ મેં તારા નિમકદરામને વેપારીકે
આદર્શને બેઠું. વેપારીઓમાં સ્વામ્યવંચનમાં અને વ્યવસ્થાથી
વિચરવાની જાણે. આ માટે વાંચીના પાઠ્યક્રમને ઠરકરી
પ્રમાણિતતા અને સ્વાયત્તીપણાનું સારણ પાડી સમજાવું. વડે.
તેમ મહારાષ્ટ્રી બનવા વાળી માફકને મહારાષ્ટ્રી આપણી વેપારી
બનારમાં લૂંટી જતો હોય તો તેને મહારાષ્ટ્રી બનાવી દેવા સખે.
આવે આદર્શ વેપારીમાં હોવો જોઈએ.

વસ્તુપાલની વફાદારી :-

નાકરનો આદર્શ પ્રાણાન્તે પણ નિમકદરામ નહિ બનવાનો,
નિમકદરામની ન શુભાવવાનો નેત્રીયે. વસ્તુપાલ-તેજપાલ
વીરધવલરાજની મંત્રીપણાની નોકરીમાં હતા. તેજપાલની
પત્ની અનુપમાદેવી એકવાર મુનિને વહોરાવતા હતાં, ત્યાં
પાતરું બહારની બાજુએ બેઠાયું. તે અનુપમા પોતાની
સાડીના પાલવથી લૂછી નાખે છે. મુનિ નિર્બેધ કરે છે ત્યારે
અનુપમા કહે છે કે 'ભગવંત ! અરિહંત સરખા દેવ, આપ
જેવા શુરુ, જૈન જેવો ધર્મ અને રાજ વીરધવલ સરખા સ્વામી
મળ્યા હોય, ત્યાં શી કમીના હોય ? પાતરું કરતાં સાડી શી
વિસાતમાં હતી ?' શું આ ? રાજ પ્રત્યે વફાદારી, રાજની
ગેરહાજરીમાંય એની કૃતજ્ઞતા માનવાની. એનું પરિણામ
કેટલું બધું સુંદર ! રાજ વિરધવલ જોગાજોગ પરીક્ષા કરવા
માટે સન્યાસીના વેશમાં ત્યાં આવી ઉભેલો. દુર્જનોએ તો
એને એવું લખાવ્યું હતું કે 'આ વસ્તુપાલ તમને એંઠા
લોજનનો થાળ મોકલે છે. એ નિમકદરામ છે...' પણ અહીં
રાજએ જુદું જ લખ્યું. એને થયું કે પરીક્ષામાં સ્વેચ્છાથી
શુભકર કરતા હોય, એ વળી એવું નીચ કાર્ય કરે ? નહિ
... એ તો મહાન વફાદાર છે. વફાદાર વફાદારી માટે અવસર

બહુ ખામોશ ધરવી પડે છે. એક પ્રસંગ જુઓ.

પંડાદારીના આદર્શ ઉપર મુનિમનું દષ્ટાન્ત :-

એક નગરમાં એક શેઠ પોતાના મુનિમને કહે કે ‘જાઓ, દિલ્હી જઈ આટલો માલ વેચી આવો, ને આટલી ખરીદી કરી આવો એમાં જુઓ, આટલા હીરા, આટલા માણેક, પના, નીલમ, મોતી આટલું આટલું અને આવું આવું ખાસ ખરીદી લાવવાનું છે.’ મુનિમ તૈયાર થઈ ગયો. ગાડી આવી ગઈ. પાછા શેઠ સલામન કરે છે ‘જો જો હોં; આ હીરામાં છાંટ ન આવે, માણેક ઉંચી જાતનું લેવાનું છે, મોતી પાણીદાર અને મોટા જોઈએ....’ મુનિમ કંટાળે છે, તોય શેઠનું લેકચર અટકતું નથી, પણ થાય થું ? શેઠ છે ને ? કેમ ટોકાય ? મુનિમ હવેલીમાંથી બહાર નીકળે છે, પાછળ શેઠ આવી કહે છે કે ‘ધ્યાન રાખજો દિલ્હી ઠગપુરી છે, ક્યાંય ભોળપણ કરી કસાવા નહિ; અને પેલા પન્ના તો બહુ તેજદાર લેવાના. ખાદી હીરામાં ખુબ ખાલ રાખવાનો છે. ન સમજ પડે તો ચાર ઠેકાણે ચોકસાઈ કરાવજો...’ શી શેઠની અસ્ખલિત વાળધારા ! માણસ સ્વાર્થના કાર્યમાં કેટલો પાવરધો હોય છે ! કેટકેટલી ચીવટ-ચોકસાઈ રાખે છે. શેઠને એમ છે કે ‘હું આદર્શ ચીવટવાળો થાઉં.’ પછી કેમ ચીવટ ન રાખે ? ત્યારે જીનને જો આદર્શસાધક બનવાના કોડ હોય તો ભારે ચીવટ રહે, અને ભારે ચોકસાઈલયાં પ્રયત્ન કરે. વાંધાજ આદર્શ ધરવાના છે; સાચો સ્વાર્થ સમજવાના જ વાંધા છે. સમજો, અહીં જ સમજી લ્યો આપણા આત્માનો સાચો સ્વાર્થ; ઘડી લ્યો ઉચ્ચ આદર્શો. મોંઘિરા માનવ કાળમાં એ કાર્ય કરવું સુકર છે. પછી ખીજા ભવની અંધારી રાતે કશું નહિ બની શકે.

મુનિમનો ધડાકો :- મુનિમની ગાડી ચાલુ થવા સુધી

ના પેસાળી લાગ થયું, બે બેઠું.
 મળે તો જોવા મૂકીશો. મારા નાના ભાઈના પાસે
 જોઈને બે મુજબ શિખામણ આપી બે બેઠું. એ પછી તેણે
 બહુ જ બહાનુઓ પાડ્યાં. મારાં કાનમાં નાંકીને બેઠું.
 મારા પોતા દોઢાં અંક છે. ત્યાં શેઠની શિખામણ મારાં કાનમાં
 જોઈને પાડીશો. તો જ પછી નીકળાવે. આ વિનંતી કરી.
 શિખામણ દેવાને આ કથામાં જાણવું જરૂરી છે. એ સદાકે
 સામાની અકરબ પણ કોઈનું નેતરું, તે જોઈને નામજારને દોઢાં
 પાણી જવાબદારી આપણે આપવા દોઢાંએ તો અમે આપણું
 જે જોઈને જ તોજે કે જોઈને અકરબ અકરબ શિખામણ વિના એ
 કાર્ય નહિ કરી શકે. તો તો જવાબદારીભર્યાં કાર્ય આપવામાં
 જાણમ છે. કેમકે જે સંયોગ જુદા જ નીકળ્યા, તો એ અણુ
 'સાના એકસા સાડ' નહિ પણ 'સાના સાડ' કરશે.

શેઠની કૃતતા : ગુસ્સો કેવું ભાન ભૂતાવે છે ! :-

મુનિમ જોડીને તો ગયા; પણ શેઠને એના એ વચન પાં
 બહુ ગુસ્સો ચઢ્યો. મનને થયું કે 'આ મુનિમ આવો ઉદ્ધત
 આવો નાદાન ? મારું આવું અપમાન કરે ? શું મેં બધી
 શિખામણ આપી તે એની આગળ ઘાસ કાપ્યું ? એ મૂર્ખ
 એટલું ય ન જોયું કે પોતે કોણ અને શેઠ કોણ ? બે બહામનો

જોલ, વેશ્યાના જોલ, કપટીના જોલ જાડું સારા દેખાય છે; પણ એના પર તોલ બાંધનારા ખુવાર થાય છે. ત્યારે વડિલોના જોલ કડવા દેખાય છે, પણ જો એ કડવા વચન પર ગુસ્સે થવાય તો ખતમ ! હિત સમજી શકાય નહિ. આપણે તો સામાના કાર્ય જોવા, કાર્ય દુરંમનના કરે છે કે મિત્રના ! કાર્ય વફાદારીના કરે છે કે વિશ્વાસઘાતીના ?

શેઠની નજર ક્યાં ગઈ ? પૂર્વે વિચારતું સસ્તું છે. પછીનું દુપરિણામ મોંઘુ છે :- ગુસ્સે થયેલા શ્રેષ્ઠ વિચાર કર્યો કે 'હું' અને એક એવી વસ્તુ મોકલું' કે જે આદર્શાહને એ ભેટ આપવા જાય, અને એથી આદર્શાહ ગુસ્સે ભરાઈ એને ફટકા લગાવરાવે અથવા જેલમાં ખોસી ધાકે. ત્યારે વસ્તુ પણ એવી જોઈએ કે મુનિમને જે ભેટ આપવા જવાનું મન થાય. નહિતર તો એ ભેટ જ આપવા જાય શાનો ? શેઠ એને આવી સજ્જ મુધી પહોંચાડવા તૈયાર થઈ ગયા આમાં મુનિમની પણ કસૂર છે. અકળાઈને કે અભિમાનમંત્રણાઈને કાંઈ આડું-અવળું બોલી-બોલી નાંખતાં પહેલાં જ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે હું આ કેની આગળ બોલું છું અને શું બોલું છું ? કદાચ એનું કેવુંક ખરાબ પરિણામ આવે ! એમ બોલી નાંખવામાં તો અનેક અનર્થો નીપજ્યાન અપાર દષ્ટાંતો જોવા મળે છે. બોલોને બોલવા પૂર્વે તોલવ જોઈએ. માણસ મહાન બને છે તે બોલતાં પહેલાં બોલનાં તોલવાની આવડત ઉપર. બોલતાં લાન ન રહે તો તો પોતાનું બીજું બધુંય સાફ એ ઉતાવળીયા હલકા બોલની નીચે એવું ઢંકાઈ જાય છે કે જશને બદલે અપજશ મળે છે, લાભ બદલે નુકશાની થાય છે. ભૂલશે નહિ કે બોલતાં પહેલાં થોડું વિચારી લેવાનું સસ્તું છે, ત્યારે બોલી નાંખવાની ઉતાવળ મહામોંઘી છે. એની પાછળ પશ્ચાત્તાપ અને નુકશાનીના નાણાં

ચૂકવવા પડે.

શેઠનો તુરંખો : બનાવટી બિલાડી :- શેઠે ભેટ માટે મખમલની બિલાડી બરાબર દેખાવડી, બેતાં દિલ ઠંદે બિલાડી તૈયાર કરાવી એક અબ્બુયા માણસને આપી, પાસે 'મોકલી કહેવરાવ્યું' કે 'એક થાળમાં ઝવેરાત આ બિલાડી મૂકી બાદશાહને ભેટ કરજો.' માણસ તો આવે લઈને ઉપડ્યો. દિલ્હી જઈને મુનિમને તે આપી, સંદેશો કહ્યો. મુનિમને પણ બેતાં આશ્ચર્ય થયું કે તો તો ઠીક, પણ બિલાડી ભેટ ? હોય, બિલાડી છે તો ચાલો બાદશાહના લડકાને રમવા ચાલશે કે ક્યાંક શોભા ચાલશે. ગમે તેમ, પણ આપણે તો માલિકનો હુકમ વો.' નોકરના આદર્શને બરાબર સાચવનારો એ છે.

શેઠના સંદેશો મુજબ મુનિમે થાળમાં ઝવેરાત સાથે ડી.બાદશાહની આગળ ભેટ કરી. પોતાની ઓળખ આપી; સલામ ભરી. જતાં જતાં પોતાનું દિલ્હીનું સરનામું આપ્યું. માટે કે બાદશાહના મનમાં આવે અને કાંઈ ઝવેરાત ક્યું હોય તો ઝટ પોતાને જોલાવે. ત્યારે બાદશાહની દીમાં લાલનું પૂછવું જ શું ? કહો મુનિમ કેવો ભોળો પણ એને ક્યાં ખબર છે કે આ તારું જ આપેલું સર-તને જ ખતરનાક નીવડશે. આ જગતની પ્રવૃત્તિઓ કે યોના કાંઈ ભરોસા છે કે એ સારા જ નીવડશે ? ઉદ્દેશ કાંઈ અને નીવડે બીજું જ ? માટે જ જાનીઓ એના ઉપર વિશ્વાસ ની ના પાડે છે. એના ધોરણે ચાલવાની મનાઈ કરે છે. મુનિમ ભેટ કરી બાદશાહના મુખની પ્રસન્નતા બેઈ ખુશી થતો થતો મેં આવ્યો. એ હવે આશામાં તણાય છે કે સંભવ છે. શાહ ઝવેરાતની ખરીદી માટે જોલાવે. એમાં વળી થોડી

લાડી બેટ કરવા મોકલી આપીxxxx આવેશ. જાહુ ભૂંડી ન છે આવેશમાં તણાઈ જવાથી મહા નુકશાન નીપજે છે.

ક્રોધના આવેશમાં શ્રેણિકે એવલુને અસની જાણી એના હૃદયને પ્રાણી નાખવાનું અનયદ્રુમારને કહ્યા પછી પ્રભુ પાસેથી નેમહાસની જાળ્યાથી બારે પસ્તાવે અને દોડાદોડ કરવી પડી!

ત્યારે કોણિકને માનના આવેશથી પિતા શ્રેણિકને જેડમાં પાં પછી, પિતાને આપઘાત દેખી બારે પસ્તાતાપ થયો!

લોભના આવેશમાં અકચર્ની મુનુને સવલુસમુદ્રમાં ખાન, પરિવાર અને પોતાના પ્રાણ પલુ ખાયા!

માયાના આવેશના આદેપ કરવાથી ધર્મી એવી પલુ જાઈને પરવચે દુઃશીલતા આદીના ભયંકર આગ આળ્યા!

નહિ માનતી શ્રીતાને છેવટે પાછી સંપવાનાય ઇશદાવાળા નેલા સવલુને ખુમારીના આવેશે શ્રીજા દિવસના કહેલા શ્લોકે ખતમ કરી નાંખ્યો.

કૌતુકના આવેશથી કુમકુમવાળા દારૂ ઉપાડેલા ઈંડાનો ભૂંડા પડાઈ ગયો, મોરલી શોક કરવા લાગી. પરિણામે જે ૧૫ અંધારુ તેથી કુકમળીને પુત્રસ્તન પ્રવૃત્તનો સોળ વરસનો યોગ થયો.

ત્યારે ક્રામના આવેશમાં ઈંડાચીપુત્ર, ચિલાતીપુત્ર, હનેમિ, સિહુશુકાવાચી મુનિ વગેરે પસ્તાયાના અનેક દાખલા નેમ શ્રીરાજા કુકમિ, અક્ષીદત્ત ચક્રી વગેરેના નરકાદિ ખાના પરિણામ પ્રસિદ્ધ છે.

માટે જ ક્રામ, ક્રોધ, લોભ વગેરે કોઈમાંય આવેશ રાખવા દેવા નથી, કે આવેશથી આંધળીયું કરવાની જરૂર નહિ; મેમાં હહાપલુ નહિ, કસ્યાલુ નહિ. *—*

મુનિમ કળી ગયો. ‘જરૂર બાદશાહે બિલાડાને ખુલ્લો કર્યો હશે. એમાંથી વાગ નીકળ્યા હશે.’ ત્યારે શેઠને આવું મોકલવાનું કારણ શું એ પણ એના મનમાં આવી ગયું. ‘જેર, હવે ફિક્કર નાંક. શેઠે તો મને શિક્ષા કરવા માટે આટલી હદ સુધી તાકડો રચ્યો છે, પણ મારાથી એવું ન કરાય કે જેથી શેઠને હાનિ પહોંચે. આમેય મેં કહ્યું તો છે જ કે શેઠની શિખામણ ઝાંપા સુધી; તેથી ઝાંપા બહાર મારી અછલ કાઢે લગાડવી જ જોઈએ. તે એવી લગાઉં કે શેઠ પ્રત્યેનો મારી વફાદારીનો આદર્શ અલગ્ન-અખંડિત રહે.’

આ બધો વિચાર કરી મુનિમ તે સિપાઈઓને હસીને કહે છે કે ‘થુંજી એસે મરનેકો તો હમ તૈયાર હું.’ મુનિમને લાગ્યા. પૂછે છે ‘બોલ તેરી છેલ્લી ઈચ્છા કયા હ?’ મુનિમ કહે છે, ‘વહ બાલ હમેરી છાતી પર રખ કરકે મરના હૈ એસા બન સકે? તબ તો જલદી મરનેકી હમેરી ઈચ્છા હૈ ચલો અબ દેરી મત કરો.’

સિપાઈઓ આ જોઈ જરા આશ્ચર્ય પામી ગયા. વધારાનાં એને લઈ જાય છે. પણ એમ થયું કે ‘આ તે કેવો માણસ બચવાનો જરાય પ્રયત્ન કે વિચાર પણ નથી કરતો અને ઉપરથી કહે છે કે મારે વહેલા મરવું છે. હશે, એને મારવા પહેલાં એની ઈચ્છા પૂરી કરો.’ તેથી એક સિપાઈ ગયો બાદશાહ પાસે, અને વાત કરી. બાદશાહને પણ કૌતુક થયું એટલે મુનિમને ત્યાં બોલાવી મંગાવ્યો અને એવું કારણ પૂછ્યું.

મુનિમ કહે છે, ‘અબ જહાંપનાહ, માફ દીજીયે. ખુલાસા કરનેમેં હમકો એક બડા લાલ જો મીલતા હે, વહ ચલા જાયગા. અબ તો વહ બાલ દીજીએ, ઔર આપકી આસા અખંડિત રહને દીજીએ.’

ક્યાંય ખહાર ગયો હોય તો 'પોતે રાત્રે નથી ખાતો,' એવું ત્યાં બીજાના ઘેર પણ કહેવાનું ન હોય. 'જૈન એટલે રાત્રે ન જ ખાય,' એવું બીજાઓ પણ સમજી જ જતા. આગે તો રાત્રે ખાવાનો મેનીયા ચાલી પડ્યો છે ! પાછી એની અફસોસી ચાલી ગઈ છે ! તેથી હવે સંસ્કારી જૈનને બીજા જૈનને ઘેર ગયો હોય તો આગળથી કહેવું પડે છે કે 'હું રાત્રે નથી જમતો.' વિચારવું જોઈએ છે કે આટલું ન પાળે તો જૈનતત્ત્વના મોટા આદર્શ ક્યાં સચવાશે ? આદર્શ તો ત્યાં સુધીનો રાખવાનો છે કે "મારું ચાલે ત્યાં સુધી મારા મન, વચન, ને કાયા દેવને સમર્પિત કરી દઉં. જો હું ગુરુનો ભક્ત છું તો મારું ચાલે ત્યાં સુધી મારા આત્મામાં તેમને ઓઠવી દઉં. જો જૈન ધર્મને હું અમૂલ્ય સમજું છું, તો મારા વાણી, વિચાર અને વર્તણૂક એકલા ધર્મમય થઈ જાય, એવું કરું." દેવગુરુધર્મ જેવા તેવા નથી, ગુણે જગતમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ છે, ઉપકાર દ્રષ્ટિએ અનંત ઉપકાર કરનારા છે. એવા ગુણુનિધિ અને ઉપકારી દેવગુરુધર્મ પ્રાપ્ત થવા એ અનંત પુણ્યોદયની નિશાની છે. જ્યાં એ ઉંચા જ્યાલ નથી, જ્યાં અમાં એકમેક થઈ જવાના પવિત્ર ઉંચા આદર્શ નથી, ત્યાં બેદરકારી. ઉકાઉગિરી, દેવાળીયાપણું અને માયકાંગલાપણું હોય એમાં શી નવઈ ?

ઉચ્ચ આદર્શો સુકવા ન જોઈએ : આદર્શ આત્માઓ ખરાબર ચાહ રાખી લેા કે જેટલા પ્રમાણમાં આદર્શ પવિત્ર અને ઉંચા, તેટલું જીવન સુંદર અને પુરુષાર્થ ધગશવાળો. દુનિયામાં ખાવા-પીવાનું મળે, વટ-આબરૂ મળે, તે મોટી વાત નથી; તે તો હલકા જીવનેય મળે છે. પાછી તે નસીબ પ્રમાણે જ મળનારી વસ્તુ છે. તો આપણે પવિત્ર આદર્શ સુકવવા ન જોઈએ.

અવંતીસુકુમાલનું ભવ્ય કથાનક :-

અવંતીસુકુમાલ ઉજ્જયિની નગરીમાં રહે છે. મહા શ્રીમંતનો પુત્ર છે. ભદ્રામાતાના લાડીલા છે. મહા રૂપવાદ છે. પાછી રૂપરૂપના અંબાર સમી બત્રીસ દેવાંગના ઉચ્ચ રમણીઓને એ પરણ્યો છે. સોવનવણી, શશીવદની તે મૃગ નયની એવી એ કોમલ અંગનાઓ એને સ્વર્ગીય આનંદ આપી રહી છે. ગગનચુંબી દેવવિમાન જેવા સફેદ અગમગત વિશાલ મહેલોમાં વસતા એ અવંતીસુકુમાલ નવયૌવન નવીન સુવતીઓ, સુકોમળ વિષયો, અને લગ્નાયતી પુણ્ય સામગ્રીના રંગરાગમાં એવા એકાન્તે લીન છે કે જગત-પ્રસિદ્ધ અને નિત્ય પરિચિત એવો સૂર્ય પણ ક્યાં ઉઠે છે, ક્યાં આથમે છે, એનાય ખ્યાલથી રહિત છે. બધો વ્યવહાર માતા સાંભાળે છે. પોતે તો ભોગમસ્ત છે. શું સમજ્યા ? આજ જીવનમાં બર સુવાવસ્થામાં ચારિત્ર લાઈ જે ઘોર મરણાંત ડિયગર્ભ સહન કરનાર છે, એ કઈ સ્થિતિમાંથી નીકળીને ?

દુનિયાની ચિન્તાકારક જાંતખવાળી નરિ, પણ એકમાત્ર ભાગી જીવનની ટોંઝવણિલાસ નીવરતી સ્થિતિમાંથી નીકળીને તમ સી પામે છે આ ? ના, છતાં ઉચ્ચ આદર્શ નિર્મીત નથી, તેથી જીવનની વિતાના પણ અનિવર્ય છે. મનસ્વી દીન સહ પડ્યું છે. કેમ બડ ને ? મારું જીવનના ઉચ્ચ આદર્શ નક્કી કરે.

અવંતીસુકુમાલ કહેવું કે : આજથી એ દુનિયાની જાંતખવાળી નરિ, પણ એકમાત્ર ભાગી જીવનની ટોંઝવણિલાસ નીવરતી સ્થિતિમાંથી નીકળીને તમ સી પામે છે આ ? ના, છતાં ઉચ્ચ આદર્શ નિર્મીત નથી, તેથી જીવનની વિતાના પણ અનિવર્ય છે. મનસ્વી દીન સહ પડ્યું છે. કેમ બડ ને ? મારું જીવનના ઉચ્ચ આદર્શ નક્કી કરે.

શા માટે ભૂલવું? જીવનના આદર્શ એવા જાંઘી હીથેલા છે કે શક્ય એવા આત્મિક લાભ કમાયે રાખવા.

સ્વાધ્યાયમાં નલિનીગુહમ વિમાનનું વર્ણન :—
 મુનિઓ પાછા આવ્યા; વંદન કરી હુકીકત કહી; તેથી આચાર્ય
 ભગવંત ત્યાં પધાર્યા. સાંજે પ્રતિક્રમણ કરી પોરિસીમાં
 સ્વાધ્યાય કરે છે. કોણ કરે છે? શાસ્ત્ર પારંગામી આચાર્ય
 ભગવંત ! આપણે? જીવનના કર્તવ્ય પિછાણો. સ્વાધ્યાયમાં
 નલિનીગુહમ વિમાનનું વર્ણન આવે છે. કેમ જાણે આ
 સ્વાધ્યાયના સુંદર સંદેહ અવંતીને સંભળાવી જાત્રત કરવા
 માટે ન હોય ! બન્યું પણ એવું. આ બાજુ અવંતી સુકુમાલ
 હવેલીના ઉંચા સાતમે માળે ગૌરવર્ણની શુભાષી ગોરીઓ
 સાથે આનંદવિલાસ કરી રહ્યો છે. ત્યાં આચાર્ય મહારાજના
 સ્વાધ્યાયના શબ્દ તેના કાનમાં પડ્યા. જાણે એવો જાદુ થયો
 કે એક એક અક્ષર સાંભળતા જાય છે; ચિત્ત પદેવીને સાંભળે
 છે, ત્યાં તેમને લાગ્યું કે 'કોઈ મુકામનું વર્ણન થાય છે. જાણે
 તે મુકામમાં હું હમણાં જ રહી આવ્યો છું'. કેમકે આ જે
 સંભળાઈ રહ્યું છે તેમાં વર્ણવાતા સુખોમાંના દરેકનો મેં
 અનુભવ કર્યો હોય એવું લાગે છે. ત્યારે ક્યાં મેં એ બેનું ?

પૂર્વ ભવનું સ્મરણ : કુમાર ક્ષણભર તો પોતાના
 ચાહુ ભોગ-વિલાસમાંથી મન ઉઠાવી લે છે. વાત પણ ખરી.
 ચિત્ત જો અહીં ચોંટેલું હોય તો ખાસ સ્મરણ જે કરવું હોય
 તે બરાબર થાય નહિ. તેમ ચિત્ત રખડતું હોય તોય ખાસ
 યાદગીરી ન બની શકે. આજે તો વર્તમાન સુખોમાંથી ચિત્તને
 ઉઠાવી મુનિ મહારાજના શબ્દ ઉપર એકાગ્ર કર્યું. એમાં
 નલિનીગુહમ વિમાનમાં કેવી રીતે રત્નમય દિવાલો, રત્નના
 , સિદ્ધાસનો વગેરેની શોભા. કેવી અદ્ભુત પ્રકારની.

મહાનજ પાસે પૂછતા જાય કે

માનવજને પૂર્વેના ગુણના સમન્વય વર્તમાનમાં દુર્ભી કે
 ને. પણ પૂર્વે ગુણદેશમય હોતા. તેને ગુણમય ગયો. કાણ?
 કારણ એજ કે પૂર્વેનાં અર્થિક ગુણ ગત્ત કપૂરે. ત્યારે ગુણની
 પોંદટી ગીંધી માલી એજ કે પૂર્વેની મારી નહિ. પણ નરની
 સ્થિતિ ગાદ રાખવી. વર્તમાનમાં દેટલાય છંદોની ક્યાં મહા
 કપરી સ્થિતિ નથી? તેને નજર આગે રાખવી. આને એમ
 થાય છે કે “આ હું ક્યાં ભૂટો પડી ગયો?” સ્ત્રીઓને આશ્ચર્ય
 તો થયું હશે કે “એકાએક આ ચિંતા શી?” પરંતુ કાંઈપણ
 વાતવિચાર થાય એ પહેલાં તો કુમાર નીચે ઉતરીને ગયો
 સૂરિ મહારાજ પાસે. નમસ્કાર કરીને કહે છે, “પ્રભુ! હું ભદ્રા
 માતાનો પુત્ર છું. આપને હાથ જોડીને એક પ્રશ્ન પૂછું છું કે
 નલિનીશુદ્ધ વિમાનના આપ જે આ વર્ણન કરો છો તેની
 આપને શી રીતે જાણકારી થઈ? આપ ક્યાં જોઈ આવ્યા? જો
 વર્ણન આપ કરો છો તેવું મને પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, કેમકે
 ગયા ભવમાં હું ત્યાં જન્મ્યો હતો. ત્યારે આપને પણ શું એમ
 જ છે?” જાણે એના મનથી એમ હશે કે મારી જેમ આ
 પણ ત્યાંથી આવ્યા હોય અને એમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું
 હોય

વિમાનના આદર્શ

એટલું જોડું. એય જેવું હોય તેવું વર્ણવાય એમાં નથી." શ્રી સર્વજનપ્રભુના ધ્યાનની આ બલિદારી છે. ત્યજ અવધિજ્ઞાન જેવા મહાજ્ઞાનથી જેવું દેખાય તેવું ધ્યાનથી જાણવા મળે. અગતીસુક્રમાલ કહે છે, "લગભગ! સુખ માંલયા પછી અહીંના સુખ તો સાચુ તુલ્ય લાગે છે. તદ્દશ દિવસ હું માનતો હતો કે મને અહીં બહુ ઉચ્ચ સુખ લગ્યા છે. જગતમાં મારા જેવો કોઈ મુખી નથી. પણ આ વિમાનના દિવ્યસુખ જોયા પછી તો લાગે છે કે ક્યાં મેરુ અને ક્યાં સુરભવ! ક્યાં ગેરદીની સાકર અને ક્યાં ખાખરાતું પાન! હવે પ્રભુ! અહીંના સુખ શ્રીક્ષ્ણ લાગે છે. હવે તો પેલાં સુખ કેમ મળે એનો માર્ગ જતાવો."

જુઓ કે અહિં નિયાણું નથી :- અહીં ખાસ એક સાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે અવતી સુક્રમાલ નિયાણું નથી છંદતા. તેમ પછી નિયાણું કરતાય નથી, કેમકે જો નિયાણું કયું હોત તો સંસારમાં ભલે એકવાર સુખ મળ્યું; પણ પછી તો એમને લયંકર દુર્ગતિ જેવું કેટલાય ભવો ભટકવાનું રહેત. એમનું એવું નથી. અત્યારે એ નિવિનીશુદ્ધ વિમાનમાં છે, પણ તે પછી એમની દુર્ગતિ નથી થવાની. એ સૂચવે છે કે આમને એટલું જ છે કે આ મનુષ્યજીવન કચરાપટ્ટી-સુખોમાં એમ જ શુભાવી દેવું એ વ્યાજબી નથી. એના બદલે મારી સાધનામાં લાગી જવું ઉત્તમ છે. આપણે એ સમજવાનું છે કે પરિણામે શું છે? દેવલોકમાંય ઘોર પાપખુદિ નથી. નિયાણું કરીને ચક્રવર્તી વાસુદેવ વગેરેના સુખ લેનાર જીવોને તો લયંકર પાપખુદિ થાય છે. જેથી એ નરકમાં સીધાવે છે. આ તો નિકટમાં મોક્ષ લેવાના છે. તો તેના હૃદયમાં મોહ વાસના કેવી હોય અને ધર્મનો પ્રેમ કેવો હોય, એ વિચાર એવું છે. હજી અહીં શુરુ મહારાજ શું સમજાવે છે,

ના આદર્શ

માનકારક ન સમજવાને લીધે છે.

જેટલી સિદ્ધ મોટી એટલું દુઃખ મોટું :- અવંતી-
કુમાર તો આ સુખમાં અકળાઈ ઉઠ્યો છે, માટે એને છોડી
રિત્ર લેવા તૈયાર થાય છે કોણ ? જેનામાં અદ્ભુત રૂપ
પણે લાલસ્ય છે, જાણે સાક્ષાત્ દેવકુમાર ઉતરી ન આવ્યો
હાય ! આવા એને જે દીક્ષા ભેઈએ છે, એ શું વસ્તુ છે ?
હુકર પંચાચાર, કઠોર મહાવ્રતો, ઘોર પરિચ્છેદ અને ઉપ-
સર્ગના પાલન. એટલે ? માથે મેરુનો ભાર ઉપાડવા જેવું
છે. મહાસાગરને તરી જવાતું છે. એજ વસ્તુ આચાર્ય
ભગવાન સમજાવે છે. 'મહાનુભાવ ! સંયમ પાળવું એ તો
મીઠુના, દાંતે લોહાના ચણા ચાવવા જેવું છે, અગ્નિ પર
ચાલવા જેવું છે.' પણ કુમાર કેવો જવાળ આપે છે, એ
શુભો.

“કુમાર કહે પ્રભુ ! સાંભળો
દુઃખ વિષ્ણુ સુખ કેમ થાય. હે શુરુણ
અલ્પદુઃખે બહુ સુખ હોવે,
તે તો દુઃખ ન ગણાય, શુરુણ

સંયમથી સુખ પામીએ.
હે શુરુણ દુઃખ વિના સુખ ક્યાં મળે છે ? અમારા સંસાર
પણ આ રોજની વસ્તુ છે. ગરમીતું દુઃખ વેઠાય તો રૂં
મળે છે. જો ગરમીતું લવિષ્યના સારા પાકનાં સુખ ભેઈએ
છે તો જેતીના થોડાંક કળેટા સહન કરવા પડે છે.

શુરુણ કહે છે, 'પણ કુમાર ! આ કળેટ થોડા નથી. કર્મ
હણવા મહાન સુલટ બનવું ભેઈએ છે, ઘોર તપસ્યા
આદરવી ભેઈએ છે.'
કુમાર કહે છે, 'શુરુણ ! શૂરવીર થોડો તો રણભૂમિમાં
થઈ દોડે છે. એને ઘા કે મૃત્યુનો ભય નથી. તેમ હું

પણ આપની કૃપાથી સંયમભાર ઉપાડી કર્મ જપાવીશ, અને ભવસાગર તરી મોક્ષ પામીશ.’

મોક્ષ માટે ક્ષત્રિયની જેમ કર્મશત્રુ સામે જંગ : ક્ષત્રિય જીવનના આદર્શમાં જેમ શત્રુ સામેના યુદ્ધમાં મરી ફીટવા સુધીના કષ્ટ ઉઠાવવાના તેમ અહીં અવંતીસુકુમાળ હવે માનવજીવનના આદર્શમાં ‘કર્મશત્રુ’ સામે જંગ મચાવી ભવ પાર પહોંચી જવા માટે ચારિત્રના ઘોર કષ્ટ પણ ઉઠાવવા તૈયાર થઈ ગયો. સંસારમાં કેણુ જકડી રાખે છે ? આ આદર્શનો અભાવ. આદર્શ નક્કી થઈ જાય તો તો સાચું સત્ત્વ, સાચો પુરુષાર્થ જાળવ્યા વિના રહે નહિ. સમજી રાખો કે આપણામાં શક્તિની ખામી નથી, પણ વિવેક, ધગશ અને શ્રદ્ધાબળની ખામી છે. એ ખામી દૂર કરો.

નિયાણું કેમ નહિ ? :- અહીં એ ખાસ જોવાનું છે કે કુમાર જે કહે છે કે ‘કર્મ જપાવું સદ્ગુરુ ! પામું ભવજળ પાર.’ તે સૂચવે છે કે એને દેવલોકના સુખની લાલસા નથી. જો કે પોતે પહેલી માંગણી એ કરી હતી પણ પછીથી ગુરુ-મહારાજે સમજાવ્યું એટલે હવે આ આદર્શ ઘડી દીધો કે ‘સર્વ કર્મનો નાશ કરી સંસારસાગરને પેલે પાર પહોંચી જાઉં.’ તેથી આ નિયાણું કરવાની સ્થિતિ ન ગણાય, તેમ એનું સંયમ એ ગરલક્રિયા નથી.

ગુરુજીને કુમાર કહે છે :

“મુજને હીઠાં નવિ ગમે દે, ઋદ્ધિ રમણી એ રાજ,
મુનિસર ! માદરે તત શુ કાજ.

સાચાં કરી જાણ્યાં હતાં દે કાચા સદુ સુખ એહ;
જ્ઞાન નયણ પ્રગટયાં હવે દે, હવે હું છાપીશ તે..”

સંસારમુખ કાચાં અને કથિર જેવાં :- હે ભગવંત !
 વલોડ જેવા પછી આ સંપત્તિ, આ સ્ત્રીઓ, આ ઠકુરાઈ હવે
 ત્યાં ગમતાં નથી. એટલાં બધાં એ હવે ત્રાગે છે, કુચા
 વા લાગે છે. ક્યાં મીઠી ગેરડીના તૈયાર કરેલી ગંડેરીના
 કડા ! અને ક્યાં મોંમાં ચાવી રત્ન ચૂસી લઈ દે'ડી દીધેલા
 વા ! એ તો આ બધા મુખ સાચાં ઘ્રંક મુખ કરીને માન્યા
 તો. પણ હવે એ સઘળાં સંસારમુખ કાચી એકંદર ઉપડી
 ચ એવા કાચાં ત્રાગે છે; અને પાછા કથિર જેવાં લાગે છે !
 માં કાંઈજ માલ નથી, એ એવા માટે માત્રી જ્ઞાનચક્ર ખુલ્લી
 થઈ છે. શુરુશ ! દેખતો થયા પછી આંધળાનો પહેવાર કોણ
 ? કાચા કથિરના મુખમાં લેપાઈ પડ્યા રહેવું એ અંધનો
 કેવાર છે. હું તો હવે એ ત્યજીશ. આ મુખોને આમેય કર્મ
 જાયે તો છે જ. તો હવે દેખતા એવા મને કર્મ શું
 જાયતું હતું, હું જ પોતે આ મુખોને ત્યજીશ. પણ પ્રભુ
 કે અરજ કરે છું કે હુકર ચારિત્ર અને મહાત્મતાનો ભાર
 ધિકાણ મુખી સહન કરવાનું મારું ગજું નથી. હું તો
 ચારિત્ર લઈને સીધું અનશન કરવા ઇચ્છું છું, જેથી કદ
 અપકાળના જ વેઠવા રહે.

ચારિત્ર સહેલું કરવાની બે ચાવી :- કુમારને આ
 જ્ઞાનવલવના એવા ઉંચા મૂલ્ય સમજઈ ગયા કે આ કોમળ
 યાત્રી જીવજીવનના અનશન આદરી લેવા એ તલપાપડ
 ન્યો છે. એ સમજે છે કે :

(૧) અહીંની માલ વિનાની મુખસંગવડમાં ધર્મકૃષ્ટ મહુવું
 શું કઠિન છે ?

(૨) ઉંચા કપટ સદ્ધા વિના અર્થાત્ કપટ દ્વારા ઉંચી કિંમત
 પ્રકર્યા વિના આત્મોત્તતિનો ઉંચો માલ ક્યાંથી મળે ?

જીવનના આદર્શ

હવે તો માટે જીવન સફળ નથી; માતાજી ! હવે મારે

વિનય થાય એમ નથી.

મામાજી નર લણે નહિ રે, કણ લાખેણી નય;

કોણ અગ્નિ દ્યો આવશે રે, શરણ ન કોઈ થાય;

જેમ પંખી પંજર પડ્યો રે, વેઠે હુઃખ નિશ્ચિન;

માયા પંજરમાં પડ્યો રે, તેમ હું વિશવાવીશ, માં

એ બધન સુન્ને ન ગમે રે, દીઠાં પંથ ન મુકાય;

કહે જિન હુધ અંગન લણીયે, મુખીયો કરે મોટી માતાજી

હવે માતાજી ! હવે મારે વિલંબ પાડવે એવો

નથી. આ માનવજીવનની પ્રત્યેક કણ લાખ લાખ એનાંયાના

મૂલ્યની પસાર થઈ રહી છે. એની અજ્ઞાન જીવને ગમ નથી

પડતી; તેથી એને ઇન્દ્રિયોના વિષયોની શેલજામાં શુભાવી

નાખે છે. મા' કોણરૂપી બાંજ પક્ષી ક્યારે આ જીવ પંખેરાને

ફેંદી નાખશે એની તમને કે મને ખબર નથી. એ તો

એકલદોકલ ક્યાંક ફેંદી દે છે. એ વળતે જીવને કોઈ શરણ

આપતું નથી. જેની સેવા ઉઠાવવા માટે અનેક અંગરક્ષકો

અને મોટા મોટા સામંત રાજા તૈયાર હોય છે. એવા

સમ્રાટ રાજાઓને કોણ ઉપાડે છે ત્યારે એ બધા દીનપણે

સત્તા ઉભા રહે છે. પણ કાળને નિવારી શકતા નથી. આ

સ્થિતિમાં માણસનું બળનું, સત્તાનું અને અશ્વર્યનું

શુભાર્થનું ક્યાંક ફેંદી દે માતાજી ! જેમ પારશીના હાથે

પાંજરામાં પુરાયેલું પંખી રાતદિવસ આસમાં ફરફટતું હોત

છે. તેમ હું પંથ આ સંસારની માયારૂપી પાંજરામાં પડ્યો

પડ્યો એકાંતે હુઃખ અનુભવી રહ્યો છું. અહિં મારું કાળનું કંકળ

જીવનના આદર્શ

વિષયોની ભૂખ એ આત્માનો દોગ છે, જે વાતથી આત્માનો દોગ વધે જ નય. વધે જ નય, એ વાત આવા ઉચ્ચ જીવનમાં શા માટે કરવી? વિષયના ભોગથી કુસંતોષ, જડતા અને કર્મ-દોગ વધે છે, તો ઘોડો પણ વખત વિષય ભોગના એવા અભખરા શા માટે કરવા, કે 'લાવ આહું ભોગવી લઉં'? કુમારને એવા જોરતા નથી રહ્યા. તેથી માતાને કહે છે કે 'ત્યારે મને મહીમા, લેવાની રજા છે.' કુમારની અનુભૂતિ માગવાની પદ્ધતિ મુયોગ્ય છે. ઉપ-સંહારમાં યાદ કરી દો. માતાની સમજૂતી કરવાના એના-મુદ્દા :-

- (૧) મનુષ્યજીવનની સુદૃઢતા વતથી.
- (૨) માનવજીવનની ક્ષણે ક્ષણે લાખેણી નય છે.
- (૩) કર્મ અણુધાર્યો હુમલો કરે છે.
- (૪) મૃત્યુ વખતે કોઈ બચાવતું નથી.
- (૫) સંસારની માયા એ વિરાગીને મન પારંધીનું પાંજરું છે.
- (૬) જગતમાં કોણ કોણું છે? મરેલાનું શું કામમાં આવે?

આ મુદ્દા બરાબર હૃદયમાં ચોંટી ગયા પછી બત્રીસ રંગીલી રમણીઓ અને અઢળક લક્ષ્મીના સુખ પ્રત્યે પણ અમરુચિ કેમ ન થાય?

—સંસારપક્ષની અનાદિની દલીલો—

માતાનો પ્રત્યુત્તર :- અવંતીસુકુમાલના મહાન બોધક વચનોની પણ માતાજી પર અસર ન થઈ. કેવી મોહની પકડ! ઉદર બિલાડીની પકડમાંથી ન છૂટી શકે. તેમ જીવ પણ મોહની પકડમાંથી છૂટી શકતો નથી. માતાજી કહે છે, 'કુમાર તું શું બોલે છે? અમારે તો સો વાતની એક વાત છે કે તને કોઈ જ દીક્ષાની રજા આપવાનું નથી. તું તો નાનકો છે, તારે વળી ન જાય? તું તો તો એટલે તો ઘર ઉઠી નય. તો જે વાતથી

૥ આદર્શ

કે દેવા દીર્ઘદ્રષ્ટિ વિનાના છે; દેવાક અજ્ઞાનતાભર્યા છે.

સંસારની દલીલોના રહીયા

આમી યુક્તિઓ :- માં કહે છે કે ૧ "અમારામાંથી

કોઈ દીક્ષાની રત્ન નથી આપવાનું.
 કેમ જાણે આમાને રાષ્ટ્રી રાખવાનો પોતાને અધિકાર
 યો છે, અને સામે વૈરાગ્યના, કાળના ને કર્મના કબજામાં
 છે. પણ પોતાના કબજામાં જ રહેવાનો છે. એમને કોણ
 છે કે આ સંસારમાં કઈ વસ્તુ તમારા કબજામાં રાખી
 શકા એમ છે? બધે તમારા કદા સુજનન ઉપજવાનું ક્યાં
 છે? કહો કે સંસારજ એનું નામ કે જ્યાં કશું આપણા
 કબજામાં કે કદામાં નહિ. સંસારી જીવો પાછા દેવા અણુજ
 છે કે એ પાપની સર્વ વાતમાં સંમતિ આપે છે, માત્ર આરિત્ર,
 પ્રસંગ્ય વગેરે ઉચ્ચ ધર્મમાં નહિ! અકર્મી પણ કે બીજું
 ? સંજનનની સામે થતાં તો ગમે તેવાનેય આવડે છે, તો
 જના મહાધર્મની સામે વિરોધ કરવાનું આપણને આવડે
 આપણી દેવી હર્દશા? દેટલું જીવવું છે, અને શું સાથે
 આવવાનું છે? અંતરાય ધર્મમાં કરવાનો? અને શું સાથે
 વૈરાગ્ય સામેના જગતના ધોલના સમાધાન.

(૧) ધર એટલે પાપધર : જીવને ભવવૃદ્ધિ કરી આપનાર
 ધર :- માં કહે છે કે, દીક્ષાની વાતથી ધર ઉઠી જાય છે.
 પણ એને ખખર નથી કે ધર એટલે પાપધર, જીવને
 ભવવૃદ્ધિ કરી આપનાર ધર, એ ઉઠી, જીવું, લેઈએ કે જીની
 પરંપરા ચાલવી લેઈએ? એવી પરંપરા કે જેમાં આપણે
 અને આપણી પાછળના કુળમાં ફર પાણે કચરાઈ મરે
 તમારો ધર સંસાર ચાલુ એટલે શું? (૨) અતંત જીવોના
 કરનારી દયાળુ પાંજરાપોળ? કે રોજનાં અસંખ્ય સ્થાવર.

જીવોને અકાળ કરપીણ મૃત્યુ પમાડનાર કંતલખાનું ?

(૨) ઘર એટલે સીધે સીધા નહિ ! તો પરાણેય સેવવા પડે એવા ૧૮ પાપસ્થાનકનું નિવાસ કે ૧૮ ધર્મસ્થાનકનું ?

(૩) ઘરસંસાર એટલે અશાતા, અપમાન, અપયશ. વગેરે દુઃખોનું ઘર કે અમર સુખશાતા, અમર બાદશાહી, ને અમર કીર્તિનું ઘર ?

(૪) માનવનો ગૃહસંસાર એટલે એકમાંથી અનેક લવોનો સર્જનહાર કે લવોનો છેદનહાર ?

(૫) દુઃખ અને દોષોના ત્રીમેટકોંકીટના પાયા નાખી આપનાર ? કે એનો ઉચ્છેદ કરનાર ?

કુમાર કહે છે કે માયામમતામય ઘરમાં સરવાળે સરી-યામ નિષ્કળતા અને નુકસાનીનું જીવન છે; પુણ્યલક્ષણ અને પાપપોષણનો ધીખતો ધંધો છે !!

ધૂતારા કોણ ? :- મા (૨) કહે છે, ‘ઘર ઉઠાડી દીક્ષા કરવાની વાત કરનાર કોણ ધૂતારા મળ્યો ?

કહો; શું એટલું એ નહિ સમજી હોય કે એવી વાત. તો ત્યાગી, નિસ્પૃહી સાધુ મહારાજ કરે, તો શું એને ધૂતારા કહેવાય ? પણ મોહ આમ બોલાવે છે. જો જરા આવું બોલનાર તટસ્થ ભાવે વિચારે તો લાગે કે ધૂતારા તો સાધુ છે કે તમારા જેવા સંસારી ? અનંત ભાવે પ્રાપ્ત થયેલી આ દર્શન; જ્ઞાન અને ચારિત્રની આરાધના કરવાની સુંદર તકને, દુર્લભ સામગ્રીનો સદુપયોગ કરવાની તકને અને સદ્ગતિ પામવાની તકને ભૂંટી લે, તેમજ જીવને પાપ ભંધાવે એવી કાર્યવાહીમાં યોજવાનું કામ કરે, એ ધૂતારા ? કે સદ્ગતિની કાર્યવાહી કરાવનાર ધૂતારા ?

દૌરામ્યની ભુરડી ! (૩) મા કહે છે, ‘જો નાખે છે ?’ કહો આગી વાત છે આ

માવી ભુરકી હોય તો, પછી તમને એકને બાકી રાખીએ ?
 ૧૩)ને આવી દોષ કરામત હોય, તો એ તો આત્માના અનંત
 સ્થાપુને સધાવનાર છે. એને ભુરકી કહેવાય ?

ઉંધા બોલ કોના ? (૪) વળી પુત્રને મા કહે છે, 'તું
 માજ ઉંધા બોલ બોલે છે.'

શું વિરાગીના સ્વપરના જે તારક એવા વૈરાગ્યના બોલ
 મેં ઉંધા બોલ ? અને મુર્ખા સંબંધના સ્વપરના જે મારક
 બોલ એ સીધા સરળ બોલ ? કુમાર તો ઉલટો પોતાના
 સંસારના સર્વ સ્વાર્થ મૂકી પરમાર્થના માર્ગે જવાનું કહે છે.
 મેં ઉંધા બોલ કહેવાય ? ના. તો શું મોહાંધો પોતાના જ
 વાર્થભર્યા બોલ કહે, એ સીધા બોલ ? ના.

સાચી લાલાશ :- (૫) મા કહે છે, 'આ કગાઈથી તારું
 બીંદીકકું પડી ગયું છે.'

કેવું ગયું ? ખરી રીતે રંગરાગમાં જે ઉજળું મોં
 ખાય છે, એ તો તમાચો મારીને મોં લાલ રાખવા જેવું
 , એ સોજની લાલાશ છે. જ્યારે વૈરાગ્યમાં એ સોજા જેવી
 મોહ પદ્મગલની બાહુતી લાલાશ થઈ. અને આરોગ્ય મળ્યું,
 થી વૈરાગ્યમાં ઉદાસીન ભાવની સાચી લાલાશ, સાચી ઉજ-
 નામણ છે. પણ જે મોહવેલાં હોય તે એને ઉદાસપણું, દુઃખી-
 નાપણું સમજે છે. ચવંતીસુકુમાલ ઉદાસ નથી થયો, ઉદા-
 સીન બન્યો છે. ઉદાસીનતામાં જડપુદ્ગલનું ગમે તે થાઓ,
 પણ આત્માને સ્વસ્થતા છે: રંગરાગમાં તો જડપુદ્ગલના
 દ્વારા ખોટાપણું ઉપર નાથવાનું હોવાથી અસ્વસ્થતા છે,
 સુમારી યા કીનતા છે, એમાં વળી કાન્તિ:શી હતી ?

શું જીવને દુઃખનો અનુભવ નથી તે ચારિત્રના
 કથથી હમે છે ? :- (૬) વળી મા કહે છે, 'દીકરા તે' તો
 એકલા સખ જોયા છે, દુઃખ કદી દીકાં નથી ખડગધાર સમા

ચારિત્ર શો પાળીશ ?

માની આગ વાત જોતી છે. આ જગતમાં નરકાર્થ અને અનંત દુઃખ અનંતવારે આપણે જોયાં છે. અહીં પણ ખીજું કંઈ ન હોય તોય ચિંતાના, ધ્યાના, મનને ઓછું આવવાના વગેરે દુઃખો ક્યાં ઓછા છે ? કયા હલ્લ છે ? છતાં ખેર ઘડીભર માનો કે સંસારમાં કંઈ દુઃખ યાદ નથી, માત્ર ચારિત્ર જ દુઃખ બચુ લાગે છે. પણ જો કહો કે ચારિત્ર વિના આગળ દીધાં કાળના સુખ મળવાના છે ? લાવી દુઃખ ચિટકવાના છે ? કુમારે શુરુજીને પણ એજ કહ્યું હતું કે ચારિત્રના દુઃખ તો આગળ ઉપર જે મહાસુખને લાવી આપે છે, એની અપેક્ષાએ ચારિત્રનું વર્તમાન કદ તો અતિ અલ્પ છે.

ગરજ-લય-સ્વાર્થ અને બચાવના કારણે દુઃખ સ્વેચ્છાએ સહન થાય છે :- (૭) મા કહે છે, 'કુમાર ! ભૂખ-તરસ તું ખમી શકતો નથી, તારે ચારિત્રની શી વાત ? દીક્ષામાં હું ખુલોજન, કપડાં મેલાં, શરીર મેકું, હાલ સંથાળે, લોચ' આ બધું તું કેમ સહી શકે ?

અહીંયાં મા સમજતી નથી કે જેમાં (૧) અંતરમાં કોઈ બહુ ધન કમાવવાની ધગેશ જાગી ગયા પછી ભૂખ-તરસ સહન થઈ શકે છે. (૨) શરીરનાં સ્વાર્થે હું ખુલોજન થકાય છે. (૩) ઘરમાં આગ, ગામમાં ધાડ વગેરેના લય જાગ્યા પછી ઉજળાં વસ્ત્ર અને કાયા હોંશે છૂપાવાય છે, પકવાન, પલંગ જેવાં કંડાય છે, અને (૪) કોઈ આપણને જાનથી મારી નાખવા તૈયાર થયો હોય, પણ જે માથાના કેશ તોડી નાખી પતાવતો હોય તો એને આપણે ખુશીથી એમ કરવા દઈએ છીએ. તેજ પ્રમાણે દીક્ષા મારે એ બધું શું કઠીન છે ? કેમ કે દીક્ષાર્થીને (૧) મોક્ષનું મહાન અર્થપણ છે. (૨)

૧) પુરુષ દમવાના અને પાપકર્મ કરવાના સ્વાર્થ છે. દમવિઓમાં દુઃખ જવાનો મહાન ભય છે. (૨) લોચ પિના અને મુનુના દુઃખમાંથી બચાવી લેનાર છે. માતા તેટલી સંસારની દલોલીની દલીલ કરે. પણ સુખમન પછી દુઃખને આરિત્ર ક્યાંથી કહી ન શકો? દુઃખમય ર ક્યાંથી કુચે ?

કેમ બલે ધર્મમાં દુઃખ છે, અને સંસારમાં દુઃખ નહિ સુખ છે. (૨) માં કહે છે, આધુર્યન તો સ્તવથી બચે છે. એ તપમાં તારી કાયા હારપિન્નર થઈ જાય છે.

માં કેમ બૂલી જાય છે કે, (૧) કાયામાં હારપિન્નર નહિ, પણ એક દિ કાયાની રાખ થવાની છે.

(૨) આર્થેય સંયતોગ વગેરેથી શુદ્ધ હારપિન્નર થયાને સંલવ નથી.

(૩) તપ ગુમાવી કંઈપુણે રાખેલી કાયા જીવાનપાન, એક આરામી અને સગાદિના પાપ કરાવી પરલોકમાં અનેક હારપિન્નર તો શુ એવી આત્મક કીડી, મંકોડા એવી કાયા આપશે, કે જેના પર સીવમ ત્રાસ ગુજરશે તે અસહ્ય થશે.

(૪) કંઈપુણે કાયાને મોહ આત્મોના કલ્યાણની ચિંતા સુલોવશે, આત્મભલાવનાની કુરચક જેની હિં રહેવા દે.

(૫) તપથી કાયા સુકાઈ જશે, એવી ભય સંજાને વશ પડી તપે ગુમાવવામાં આહી મળેલી સકામ કેમ નિર્જરા કરવાની મળેલી અજોડ સાધના ગુમાવાય છે. પછી તપાપ સિલકમાં રહ્યા હિસાબે પરલોકમાં અનિર્ણયે આપના વિપાક લોચથી આકામ નર્જરા કરવી પડે છે.

(૬) કાયા તરફ દષ્ટિ રાખવાથી તપ તરફ ઉપેક્ષા થાય. સંજા પોષણ છે. એ પોષણ ઉપર બીજા સંજાઓ.

મને લોકશા ! આ તે 'શુ' કશું ? આ તેં તો મારી મુખની
 લ ઉમેરી નાખી.' મુખો સ્વાર્થના સ્નેહમાં છેરડે શું
 લેવાય છે ? આપણું મુખ મળું કે ગમું એવું લેવાનું
 કેમને ? મામાનું મુખ કે દુઃખ કાંઈ નહિ વિચારવાનું ?
 ૧ આપણા અંતરાયથી મહાદુઃખી થાય છે, એ નહિ
 લેવાનું ? મા કહે છે, 'તારું મુખ જોઈ જોઈને હું મુખમાં
 ફેલી દલી, હવે એ મુખ તો મારું તેં નાશ કરી નાખ્યું'.
 ૨ ! મારી તને કાંઈ દયા ન આપી, પણ આ બિચારી
 બીસ બાળાઓની દયા નથી આવતી ? હજી ય શું બગડ્યું
 ? હજી તો તું પરમાં છે, શુદ્ધમહારાજ પાસે ચારિત્ર નથી
 થિયું. પ્રતિજ્ઞા નથી કરી. તું જો, કે આ તારી નાની
 ભત્રીજો કુળવંતી છે, એણે કરી તારી આજ્ઞા લોપી નથી;
 તેરંતર તારા માનું જોઈ જોઈ ખુશીમાં વસી છે. તારી
 ખમોજ ઉપર એણે ધ્યાન આપ્યું છે. એવી એને વિના
 મપરાયે વિના દોષે તું આ માટે તરછોડે છે ?'

કુળદાન સ્ત્રીઓની સમજુતી :-માતાએ સ્ત્રીઓની
 ૧૧૮ ઉપાડી એટલે દવે સ્ત્રીઓ પણ અધુલરી આંખે, ગદ્ગદ
 તરે કહે છે, 'હું સ્વામી ! તમારી ઉંમર નાની છે, અને
 તથા મુદોભળ છે ! ત્યાં આ મહાકઠોર એવો સંયમનો ભાર
 કેમકાઠવાનું શું ? મહાત્રતો પાળવા એતો કરવતની ધાર પર
 ચાલવા જેવું છે. તેય હજરંગમાં આવીને એકવાર સ્વીકારી
 તો લેવાય પણ પછી જાણો છો કે લિલગીલર બાવીસ
 ધરીસદ સદવાના હોય છે ! મન એવું પવન જેવું ચંચળ
 છે કે ધેરાવ્યનો આ રંગ એ બૂબ-તરસ, ટાઢ-તડકા વગેરેના
 સતત આક્રમણમાં ન રહાવી શકે. તેથી ચારિત્રપાલન દુષ્કળ
 બની જાય. માટે માલુસ ન કરો; એવી આપને અમારી
 અત્યંત આજીજીલરી પ્રાર્થના છે.'

જાનના આશય

તે હોય ? જા તે શું ? જા તે તો મારી મુખની
 જે ઉભી નાથી ? જા ત્યાંના સ્નેહમાં છેવટે શું
 લેવાય છે ? આપણું મન શું છે ? જા જે લેવાનું
 લેખને ? આપણું મુખ છે હા જાં નહિ વિચારવાનું ?
 જે આપણા અંતરાયથી મદાદગી માય છે, જે નહિ
 લેવાનું ? જા હોય છે, તારું મુખ જોઈ લેખને હું મુખમાં
 રહેલી હતી, રવે જે મુખ તો મારું તે નાથ હતી નાજીયું.
 જોઈ ? મારી તને કોઈ દવા ન આવી, પણ આ જિવારી
 જીવીશ જાગજીવી દવા નથી આવતી ? હા જા મું ભગદયું
 ? હા ને તું પદમાં છે, શુભદાસન પાસે ચારિત્ર નથી
 પું, પ્રવિણ નથી હતી, તું જો, કે આ તારી નાની
 નીજો કમળની છે. એવું હતી તારી આગ લોખી નથી;
 નેતર તારા આંખું જોઈ જોઈ ખુશીમાં હતી છે. તારી
 મુખમેળ ઉપર જોઈ જ્યાં આપું છે. એવી જોને વિના
 અપરિ વિના હોય તું આ મારે તરફ છે ?

કુળવાન સ્ત્રીઓની સમજુતી :- માતાએ સ્ત્રીઓની
 વાત ઉપાડી એટલે રવે સ્ત્રીઓ પણ અધુલરી આંખે, ગદગદ
 સ્વરે હરે છે, હો સ્વામી ! તમારી ઉંમર નાની છે, અને
 કાયા મુકોમળ છે ! ત્યાં આ મદાદગાર એવો સંયમનો ભાર
 ઉપાડવાનું શું ? મદાદગાર પાળવા એતો કરવતની ધાર પર
 ચાલવા જેવું છે. તેય ઉત્તરંગમાં આવીને એકવાર સ્વીકારી
 તો લેવાય પણ પછી તમો છો કે નિદગીબર જાવીશ
 પરીશદ સદવાના હોય છે ! મન એવું પવન જેવું ચંચળ
 છે કે નિરાશને આ રંગ એ ભૂખ-તરસ, ઠાક-તરકા વગેરેના
 સતત આક્રમણમાં ન રકાવી શકે. તેથી ચારિત્રપાલન દુષ્કળ
 બની જાય. મારે સાદસ ન કરે; એવી આપને અમારી
 અસંત આજીવનની પ્રાર્થના છે.

[illegible]

લે પર કાઈ દેરકાર થાય એમ નથી.

પત્નીઓએ પણ હૃદય પીગળાવે એવા અવાજે આદિત્રની નિંતા બતાવી તેથી પણ કુમાર જરાય ડરતો નથી. એ તો કુત્તરમાં કહે છે કે,

“મયગલ દાંત જે નીકળ્યા, તે કિમ પાછાનય;

કરમ સુભટ દ્વરે કરી, પહોંચવું શિવપુર ઠાય.

હાથીના દાંત જે બહાર નીકળ્યા. તે કોઈ પાછો અંદર જા નથી, તેમ

મારે આ લીધેલા સાધુવેશ પાછળનો નિર્ણય પ્રાણાન્તે ક'અંદર છે, ત્યાં હુઃખ કણની શી વાત કરે ?

મોક્ષનગરે પહોંચવાની મારે ઉતાવળ છે. એ માટે કર્મ દાને હહાવ્યે જ છૂટકો.

મારા પર આજ સુધીમાં એ શત્રુને મહાદયે અનંત વહી ગયા; ત્યાં હવે મારી નાની વય શી ?

આત્મકલ્યાણ સાધવાનો સુઅવસર :- વિચારજ્ઞે મારનાં વચન. વ્રાતવાતમાં આત્મશુભોના માર્ગેથી ખસી એ છે, આંખ સામે આવી ઉભેલી ધર્મની રૂડી સાધનાથી ભાગે છે, રૂડા બનીને અહીંથી બહાર નીકળતાં જ પાછા જા તેવા રૂડા બની જાય છે, પણ એ વખતે આ વિચારવા નું છે. જેન કુલમાં આવ્યા છે એટલે દેહનું કલ્યાણ નહિ, પણ આત્માનું કલ્યાણ કરવાનું છે. મોક્ષમાં જવાની ઉતાવળ જવવાની છે શત્રુથી પરાણવ પામ્યે અનંતકાળ વીત્યા છે, હાં હવે નાની વય નથી. કલ્યાણ કરવાના નિર્ણયરૂપી હાથીના ત બહાર આવ્યા છે. એ નિર્ણય કેમ દેરવાય, કે કેમ પૂણાય ? તેમજ વીતરાગ પ્રભુનું મહાઆજ્ઞાન મળ્યું છે તો મોક્ષ પામવાની ઉતાવળ હોય છે ને ઉતાવળ ? શું પૂછું છું ? ઉતાવળ હોં. ઇચ્છા નથી પૂછતો. એમાં તો તમે ઝટ હા પાડો

છો કે ઈન્છા તો છેજ, કેમકે એની પાછળ કંઈજ જવાબદારી નથી માનતા.

ઉતાવળના લક્ષણ ક્યાં ? પ્રશ્ન છે કે મોક્ષે જવાની તમારે ઉતાવળ છે ? :- એ પ્રશ્ન આવે ત્યાં તો વિચાર કરો છો કે જેમ ઓફીસ અને દુકાને જવાની ઉતાવળ હોય છે, તો એનાં ચોક્કસ લક્ષણ હોય છે, તેમ અહીં મોક્ષની ઉતાવળ અંગે એવું શું બતાવીએ ? દૂર પરામાંથી લ-કરની ગાડી પકડી અગીયાર વાગે મુંબઈ ઓફીસે પહોંચવાનું હોય, પણ ઘેર રાતના ઉબગરાની સવારે ઉઠતાં વધારે મોડું થયું. માનો કે ઠેઠ ૯ વાગે ઉઠ્યા. હવે સ્નાન ભોજન સુધીના કેટલાંય કામ પતાવી માર્ગદ્વ દૂર સ્ટેશને પહોંચવાનું છે. ગાડી બીજી મળે છે, તે મોડી હોવાથી ઓફીસે વખતસર પહોંચાય એમ નથી. ત્યાં મોડા પહોંચો તો ત્યાં ભેરદાર ઠપકો કે હાંડ મળે, અથવા આ વિવિધ વખતમાં નોકરીમાંથી રૂબસદ મળે એમ છે, માટે વખતસર પહોંચવાની, અને તે માટે વખતસર સ્ટેશને જવાની ઉતાવળ છે. તો સવારે ઉઠ્યા ત્યારથી કેમ વર્તો છો ? બજારમાંથી દૂધ વગેરે લઈ આવવાનું, જમવાનું પતાવવાનું, કેવી અડપથી, કેવું રસ વિના, અને કેવું સંક્ષેપમાં પતાવો છો ? વચમાં આરામી ઉડી જાય છે. એ સ્ત્રીને ઓછી ખવાય છે. એવું આહીં મોક્ષે જવાની ઉતાવળ હોય તો હુદયગતી સેવાના કામ અડપથી, રસ વિના અને દાંડે પતાવવાનું થાય, મનગમતી બે વાતો જતી કરાય, અશ્રદ્ધાગમી મુકાઈ જાય. જ્યાં નવરો પડ્યો કે નિંદાવિક્રયા નહિ. પણ અટ સામાયિક, નવકારવાળી કે ધાર્મિકચિંતન હવે થઈ જ જાય, ખાનપાન, દુષ્કર્મ, મધુર અન્ન અપચાદિના દેન આજી કરી નખાય. મોક્ષે જવાની ઉતાવળ છે ને ? તો મોક્ષ કે મોક્ષે જવાનું આચાર જતા કરવું. પહેલે અર્થાત્

એ વખતે ક્ષમા, નમ્રતા, લઘુતાને સજ્જ પકડી રખાય. શું ?
સારું કેટલું ખાધું પીધું. કેટલું પહેર્યું—ઓઢયું—ભોગવ્યું.
એ ન જોવાય. એના પર મહાર ન બધાય, પણ મોક્ષના
એટલે કે વીતરાગતા, વીતદ્વેષતા, નિર્મોહિતા, સંપૂર્ણ
આત્મરમણતા વગેરેની નજીક કેટલા જઈએ છીએ એ જોવું
જોઈએ. એની જો સાચોસાચ ઉતાવળ હોય, તો એ વસ્તુને
સાધી આપનારી ત્યાગની, તપસ્યાની, ત્રતની, પરચક્રખાણી
પ્રભુભક્તિની, યાવત્ સર્વવિરતિ ચારિત્રની પ્રવૃત્તિઓ કરી
લેવાની ઉતાવળ જોઈએ.

કુમારની મક્કમતા : માતાએ આપેલી રત્ન :—
આવ તીરુકુમારની આંખ સામે મોક્ષ તરવરી રહ્યો છે ! તેથી
જો કે સામે માતા અને બત્રીસ પત્નીઓ કરુણ કાલાવાલા
કરતી હલી છે; છતાં એનાથી એ જરાય દહેવાઈ જતો નથી.
સલસલા આવી કરુણ કાકલુદીઓથી દીલા પડી જાય, પણ
આ કુમાર અચળ છે; સમજે છે કે આ લવ્ય મહેલાત, આ
સ્નેહમૂર્તિ માતા, અને આ ઝાંણખ્યારી રમણીઓ, એ બધું
ક્ષણિક છે ? ત્યારે ચારિત્ર સાધનાથી મળતો મોક્ષ અવિનાશી
છે, ક્ષણિક મા દહેવાઈ જઈ અવિનાશીની સાધના ફોણ શુભાવે ?
એના અડગ નિશ્ચયને જાણીને હવે માતા સમય ઓળખી લે
છે, અને રત્ન આપતાં કહે છે કે, “યુત્ર ! તારા કોડ કલ્યાણ
થાઓ, સુખેથી તું સંયમ આગીકાર કર. તારી આશા સફળ
થાઓ ? આમ તો સ્વાર્થના સ્નેહવાળા ત્યાગની રત્ન થાની
આપે ? પોતાને આઘાત થાય છે એમ કહે, પણ દીક્ષાથીને
હેવું હેયું સજગી રહ્યું છે, ચારિત્ર વિના કેટલું દુઃખ છે, એ
ક્યાં જોવું છે ? પણ આ માતા, અને પત્નીઓ જો કે પોતાનાં
દુઃખની વાત કરે છે, પરંતુ જ્યારે આ પૂછે છે કે “મને તો
મહી પળેપળ બળતરા છે. રાખવો છે ઘરમાં ?” ત્યારે એ

જીવનના આદર્શ

મામે બળવાજોર થવાય નહિ, વાઘરણ જેવા હકંદાવા મંડાય નહિ, પતિના બળતા હૃદયની વિચારણા પહેલી કરવી જોઈએ. કુમાર પરિવાર સાથે ગુરુજી પાસે આવીને કહે છે; “ગુરુજી ! આજ સમાન એવા આપ મને આ ઘોર ભવસાગરથી તારો.” બે જો હોં. હવે અહીં નહિની ગુરુમ વિમાનની માગણી નથી. માટે જ નિયાળું નથી.

કુમારની દીક્ષા :—ગુરુજીએ ત્યાં દીક્ષા આપી. અનુ-
મોહના થાય છે ને ? ‘ધન્ય છે એને કે જેણે આવા દેવલોક
જેવા સુખ ઓળ્યા.’ કહેને અનુમોહના થાય જ ને ? અવંતી-
સંસારના રમિયા જીવોને જીલેથી લાળ ટપકાવે; ત્યાં મળ્યા
છતાં ત્યજવાની વાત કેમ ન થમકાવે ? હવે માતા ગુરુજીને
કહે છે કે “લગવંત ! આ કુમાર તો મારા આંખની કીકી છે,
કલેજની દોર છે એને સારી રીતે સાચવજો. સુકોમળ છે તેથી
તપ કરતાં એને રોકજો. એણે જન્મારે હઃખ ભણ્યું નથી,
માટે એને કષ્ટ ન પડવા દેશો. મારી આથીપોથી કહો કે
‘સર્વદેવ કહો, એ બધું આ પુત્ર છે એને વિશ્વાસપૂર્વક આપના
હાથમાં સોપું છું.’” કેવી ભલામણ આ ? કેમ વાર ? કહો
કે આ પુણ્યશાળી પુત્ર પર માતાને એવો રનેહ સદ્ભાવ છે.
એને મોહાંધતા ન સમજતા, કેમકે જુઓ માતા પુત્ર સાધુને
શું કહે છે.

માતાની શિખામણુ :—એ કહે છે, ‘સાંભળો, દીક્ષા
આદરી તો સાડું કંથું પણ એને જરાય અતિચાર કે દુષણ
ન લાગે એ રીતે પાળજો. જરાય ખામી ન આવવા દેતા. તો
સંસારથી પાર ઉતરાશે.’ આદર્શ કુળોના આ ભવ્ય ઇતિહાસ
છે. એના પુનરુદ્ધાર કરો. માતાના શબ્દો વિવેકના ધરના છે
—ભવપાર જવું હોય તો દોષ ન સેવાઈ જાય, એવી શિખામણુ.

તે જે માતા પિતા જેવા પદોના પીઠા પત્ની જેવા નિયમો
 રે મની પૂર્ણ વરે પરી ભરણે. તે જ માતા પિતાની આપેલ
 ગણ પ નોંધવા તો.

દેવદેવનનાં કુટુંબશાસન.

જે ગારિત પીઠા પત્ની જગ્ય આચારી કે ગુણકરતામાં
 અથવા પીઠા, પીઠા નિયમ કે આકર્ષણમાં પરી ગયા તેવો
 મર્ધ જાય, તો

(૧) પાંદેવ તો જિનાજાળાંજક બની મહાન કર્મજીવ
 કરનારો બને છે.

(૨) લીધેલી પ્રતિજ્ઞા ગુરવાળી બીજાના નજરમાં હલકો
 ઠરે છે.

(૩) શુદ્ધ ગારિતના અતિ ઉંચા કળ માત્ર યાદી પુદ્ગલ-
 ગુલામીના કારણે શુભાં છે, એ કેવી દયાઝનક અજ્ઞાન દશા!

(૪) માતાપિતા વગેરેનો દ્રોહ કર્યાનું સાળિત થાય છે.
 કેમકે માતાપિતાદિની સેવા કરવાનું મૂક્યું તે મહાન શુદ્ધ
 ચારિત્રની સાધના માટે. આ એક યાદ રાખવાનો મુદ્દો છે.
 'ઘેર હોત તો સેવાના કપટ ઉઠાવવા પડત. ઘર છોડ્યું છે
 એટલે હવે ઠીક થયું. કાંઈ કપટ નહિ. મજાથી રહો.' એ
 વલણમાં તો સેવાના કર્તવ્યને ચૂકી દ્રોહ કરવા બરાબર છે.

(૫) હપણો લગાડવામાં અનાદિના કુસંસ્કાર તાબા અને
 પુખ્ત રહે છે.

ઈત્યાદિક હૃદયસ્પર્શી વિચારણા કરવામાં આવે તો ધર્મ-
 સાધનામાં ચલાવાતી પોલ, સેવાતી શિથિલતા અને લગાડાતી
 સન્માનની ભૂખની અનાદિની ચાલુ રીત જરૂર દૂર કરી નખાય.

માતા અને પત્નીઓનું ઘેર ગમન :- માતા અને
 પત્નીઓ વગેરે ઉઠીને ઘેર ગયા. ત્યાં તો એમને ઘર ખાવા
 ખાગ છે. રાજા જેવા જેને પ્રાણ નિ...

જનના આદર્શ

મનિ આત્માની પણ એવી સ્થિતિ હોય છે. સંસાર એને
માના પાય છે. વીર પ્રભુ મોક્ષમાં આદ્યા ગયા. એમના
પરહુથી વર્તમાનકાળ નિષ્પ્રાણ લાગે છે. હૈયું એવું ફેળવવાના
કર છે કે પરમાત્મા, એમની વાણી અને એમના સંઘ વિના
શુદ્ધ સ્મરણ નેવું લાગે. એ જન્યા પછી જુઓ કે હૃદયમાં
એમનિ, સંઘસેવા અને વિનાસાએ ફરમાવેલા અન્ય
અનુક્રમોનું પાલન કરવાના કેવા કેવા કલોલ હૃદયમાં ઉછળે
છે. તત્ત્વ સમજવાને આ સંસારમાં આકર્ષી શકે એવું શું
છે? અને જો કાંઈપણ આકર્ષક લાગી હૈયું નિશ્ચિત બને, તો
માનવ પડે કે તત્ત્વ સમજાયું નથી.

અવંતીસુકુમાલ સુનિની ગુરુજી પાસે અદ્ભુત
વિનંતી :- અવંતીસુકુમાલ સુનિ હવે ગુરુજીને એક અદ્ભુત
વિનંતિ કરે છે : 'હિ લગવંત ! કર્મ ખપાવવા માટે કઠોર
તપક્રિયા જરૂરી છે. પણ મારાથી દીર્ઘકાળ સુધી કઠોર તપ
અને ક્રિયા મળે એમ નથી. તો આપશ્રીને પ્રાર્થુ છું કે જો
આપશ્રી રજા આપો તો હું હમણાં જ સાધુ અનશન આદરું,
જેથી એના થોડા કાળના કષ્ટથી શિવસુખ પ્રાપ્ત કરી શકું.
'હું તો થોડા કાળ સામટું સહી લઈશ.' આ એની દૃષ્ટિની
વિચારણા છે. આપણે તો કદાચ દીર્ઘકાળ સુધી પાળવા તૈયાર
હોઈએ, પણ સામટા ઉપસર્ગ સહવા નહિ. આમને એમ
ચાય છે કે 'મને દૂંડે પતાવવા દો. લાવો અનશન કરી
વિકરાળ પનમાં કાયા વોસરાવી દઉં.' એ મોક્ષપદ વરવાની
કેટલી બધી ત્વરા અને તાલાવેલી છે ! તેમ લલે દીર્ઘકાળના
તપક્રિયાના કષ્ટ નહી સહી, પણ તેથી અધિક કષ્ટ અલ્પકાળના
અનશનના સહયે ઉઠાવવાની કેટલી તૈયારી છે, એ આપણા
માટે આ કલિકાળના જ ગર્ભશ્રીમંત અને મહાસુખી તરુણના
દૃષ્ટાંતથી વિચારવા યોગ્ય છે. આજ વિપ્રમકાળના આવા

મહાન દૃષ્ટાંત આંખ સામે રાખવાથી લાભ એ છે કે કદાચ મોટું ચારિત્રનું પાલન કરવાનું નહિ, પણ કમમાં કમ માર્ગાનુસારીના ન્યાય સંપત્તતા, સૌમ્યતા, પદોપકાર વગેરે ગુણોને પકડી રાખવાનું જોમ પ્રાપ્ત થાય છે. મનને જોમ થાય કે મહાપુરુષોએ ઘોર કષ્ટ સહી ઉચ્ચ ધર્મ સાધ્યો, તો હું એથી કેઈ જોછા કષ્ટ સહી માત્ર સામાન્ય ગુણો અને ધાર્મિક આચારોનેય કેમ ન સાચવું ?

પૂર્વધર આચાર્ય લગવંતે આપેલી રત્ન :- કદાચ વાઘવરૂના જડખામાં ચવાઈ જવું પડે તો પણ અનશન અને ધ્યાનમાં અખંડ સમતા-સમાધિ રાખવાનો નિર્ધાર છે, એવી વીરતા દેખાડે છે, તેથી હવે શુદ્ધ એને કહે છે કે, 'હિ દેવાનુપ્રિય ! સુખ ઉપજે તેમ કરો.' પાંચમા આરામાં આવી અમર્યાદિત સમયના અનશનની રત્ન જોમ અપાય નહિ. આજે તો ઉત્કૃષ્ટ ૧૬ ઉપવાસનું પરચક્રખાણુ અપાય છે. કેમકે તેણું વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી. પણ આ તો પૂર્વધર

વંદના કરી બધાને સમાપના કરી લે છે. સાધુઓ ખૂબ જ મોંઝા કરે છે, મૂંઝવ આકર્ષક બંધ છે. આકર્ષક બંધને ? આવી ઉચ્ચ આરાધના અને મરણાંત કષ્ટ સુધી સહવા માટેની તૈયારી પૂર્વાક વનમાં કાઉન્સલિંગમાં રહેવા બંધ, એવા સમયનું દ્રશ્ય ખુબજ આકર્ષક હોય છે. એમાં જ્યાંદે એ મહાન વીરતા આદરવા બહાર નીકળે અને બીજા બાજુ અતિ સમૃદ્ધતા-નસતાથી સર્વને બમાયે, તે વખતનું દ્રશ્ય હૃદયવેધી હોય છે, કહેનું કંપાવનારું હોય છે. ત્યાં સૌની ઝાંખમાં અશ્રુની ધારા વહી રહી હોય છે. જોનારના મોહની કેઈ વૃત્તિઓ તે વખતે પલાયન થઈ જાય છે, ગારવ અને શક્યો ઓગળી જાય છે, હંચું ભરાઈ આવે છે, શ્વાસ પેગ લે છે, તોં આવા આરાધક આત્માના ચરણમાં જુડી રહીએ એમ થાય છે. ગદ્ગદ સ્વરે અને કુંધાતા કંઠે ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કરે છે. તેમજ સ્વછયન માટે અદ્ભુત પ્રેરણા મેળવે છે. એક જળરહસ્ય આરાધક અનેકાનેક જલ્ય છવેને ઉચ્ચ સાધનાની અમૃત પ્રેરણા પાય છે.

શ્રમશાનમાં : એ વિધિ પતાવી શુરુથી રત્ન-આશીર્વાદ લઈ અવંતીસુકુમાર સુનિ ત્યાંથી નીકળી શ્રમશાન તરફ જાય છે. ત્યાં રામરી સડકનો રસ્તો નહિ, એ તો કાંટા-કાંકરાભર્યો રસ્તો. શહેરના દ્વારા માર્ગની ભોંય પર પગ મૂકવાનો જેને અભ્યાસ નથી, એ અત્યાદે જંગલના કાંટાળા માર્ગ પર શુભાશ-ખાંખડી જેવા કોમળ પગે આટ્યા જાય છે. તેથી પગમાં કાંટા ભોંકાઈ લોહીની સેરા છટે છે. પણ એની કાને પડી છે ? સાચું આત્મા અને દેહનું ભેદજ્ઞાન કરી લીધું છે, કાયાને શત્રુ તરીકે ગણી એને ઈલાહપૂર્વક અનશનથી વહેલી તકે છોડી દેવાની જ જ્યાં તાલાવેલી છે, ત્યાં પગમાંથી ઝીણી ઝીણી અનેક લોહીની સેરા પર લક્ષ શાનું જ જાય ? આગમાં આવી ઉભા. શત્રિનો સમય છે. સ્થાન બિહામંત

તે આશંકા

જે મરિમાવતા હેતુ માનવજાતના માન્ય કર્તવ્ય
જે હકમી, દુરુષ અને વિચારોની આસન્નતા જે કર્તવ્ય
જે આત્મિક, મૃદુલ, અસ્થિર અને નિદ્રાની સંજ્ઞાના પોષણ
જે કર્તવ્ય નથી. કોઈક દિવસોની સ્વાચ્છતા કરવી જે
જે કર્તવ્ય નથી. શ્રદ્ધા અને ગૌરવ નિષ્ઠા અને દુષ્ટાન ક્ષેપણ
જે કર્તવ્ય નથી. કર્તવ્ય તે જે અપામી છુટવડ છે. કર્તવ્ય
નિષ્પાપ અદિસક છુટવડ બનાવવાનું છે. કર્તવ્ય છંદ્રિયનિ-
શ્વ દયા અને સત્ય છે. પ્રભુશક્તિ અને શુદ્ધિવા છે. જે
એ બધું બુદ્ધિ તો પાછા કેઈ દરેકે હવે મળ્યેથી બાર
વેળી જવાના. શિવાચારે ન-મનિદ ઉદરભક્ષણનું પાપ છે.
એ વસ્તુ પર આમ મન દારી આ બવના મૂલ્ય ઉપજાવવાની
વસ્તુ છે. સાથે બાવી મારે દુર્ગતિના ભવ અટકાવવાની અતિ
આવશ્યકતા છે.

છવંત શરીર પર જંગી જુદમ : શિયાળણી હવે ભયંકર
ઉપસર્ગ કરે. કનુવા તૈયાર થઈ નહા છે. સુની કાઉસગમાં
પેટકે લાલવા-આવવાની વાતેય નથી, તેથી આ તો નિર્ણયકર
તેવાના બૂખ્યા બચ્ચાઓ સાથે, તલે મીઠાની જમવા
મેટી ગઈ હોય તમ, કેર દાંતે ફળની જમ સુનિને બટકવા
સુનિના પગે કેર રીતે પોતાના દાંતની વચમાં મહાત્માની
શુભાળી ચામડીને ચટાક મૂંટવા લાગી. એમાંથી વાંકી આવતું
લોહી ગટગટ પીચા મંડી; અને ચામડી ખવાઈ જવાથી ખુદ્ધા
બટકવા લાગ્યા. એમાં વચમાં નચે આવી તો એને દાંત વડે
ચટાક ચટાક તોડીને ખાવા લાગ્યા. આપણને તો સહેજ ચામડી
ઉગરડાય તો ઉપર મલમપદ્મા તૈયાર છે, ત્યારે ત્યાં એ દર
પણ ઉપરથી બટકા છે? શિયાળણીના તીકણે દાંતમાં

ગુરુની સેવામાં ગઢડવાની છે. બીજા તરફથી આવતા નુકસાન, અપમાન, દેશ સહર્પ વેઠી લઈ મનને શમા, નમ્રતાદિમાં રમતું રાખવાનું છે. અવંતીસુક્રમાલે સ્વેચ્છાએ ઘોર પીડા સહી. સ્મરે છે કે આપણા પાપના ઉદય સિવાય પીડા આવે નહિ. ત્યારે, અજ્ઞાન દશામાં અનિચ્છાએ સહવાનું આવે, એના કરતાં અહીં સ્વેચ્છાએ જ બધું સહી લેવા દે ને? દાન-શીલ, તપભાવરૂપી ધર્મ જેને સેવવો હોય તેણે આ પ્રમાણે મનને સમજુતી કરવી જોઈએ :-

‘મારી લક્ષ્મીને બીજા શું લૂંટતા હતા? હું જ એને સાત ક્ષેત્રોમાં લૂંટાવીશ.’

‘વિપયો મને શું દુર્જલ કરી ત્યજતા હતા? હું જ એને ત્યજીશ.’

‘મારી કાયાને પરમાધામી શું કચંડતા હતા? હું જ એને ક્યાગતપના કોણમાં કચડીશ.’

‘મારા ગુરુસાની અને મારા દેશ-અભિમાનની ખોડખીજી શું ભૂલાવતા હતા? હું જ જાતે એ ખોડ ભૂલીશ.’-વોત સાચી છે કે પરલોકમાં કે કેટલીકવાર અહીં પણ આપણા પાપના ઉદયે એવા એવા ન ધારેલા માણસો પરાણે આપણા માથે ચઢી ખેસે છે કે જે આપણા ગુરુના કે ગર્વના ખોડ ભૂલાવી દે છે. અર્થાત્ એની આગળ ખામોશ અને નમ્રતા રાખવી પડે છે. એમ, પાપના ઉદયે બજારના વલણમાં બીજા આપણી પાસેથી લક્ષ્મી ચોરાવી લે છે. નરકમાં આપણી કાયાને પરમાધામી કચડે છે. નરક કરતાં સારા ગણાતા તિર્થંત્રના અવતારમાં પણ એવા ઘોર પાપના ઉદય વર્તે છે કે સારાં રૂપ, સારા રસ, મનોરમ સ્પર્શ, મધુરા શબ્દ-વગેરે નથી મળતું; કર્મે એ છીનવી લીધું હોય છે. તો પરાધીનપણે આવી સ્થિતિ ઉભી થાય, એના કરતાં સ્વેચ્છાએ સારાં રૂપ, જોવાનું, સુંદર

ન હોય તો જાણીએ, કહો, જોઈએ જાણીએ. તો જાણીએ કેમકે
કમળના પાંદારે મનુષ્યની કમળો વાર નથી, લીલો દેવો, એ
જાણે છે કે પાંદારે જાણી નથી શું, પણ મનોજીવ, ધર્મ-
પ્રજ્વળ, એ મનોજીવને જાણ્યા છે, જાણી નિર્ગત છે, દાવોય
નથી, ધર્મનું કુલ્યું કર્યું છે.

એ તો જાણે,

“કાયા માટે જાંઠે જાણાવતીરે, નુખત શાએ એનાથી જીવે.

કાયા એ આત્મા નથી, કાયા તો માટીનું બોજન છે, અંતે
તૂટીફૂટી જવાનું છે. જો એ આ જિવાન જીવ એનાથી નુખત
થવા,” એમ જીવતા જીવે કાયાના ઉપર જંગલી જતાવશેની
ઉગાળી થવા દે છે.

પાછા નલિનીગુહમ વિમાનમાં : ખૂબ મહેવાનું રહ-
શ્ય શું ? :—ત્રણ પાંદારની અપરે પરા કરડી વેદના બાગવી,
આથા પાંદારે કાળ કરી નલિનીગુહમ વિમાનમાં ફરી દેવપણે
પહોંચી ગયા. દેવોએ નીચે આવી અવંતીમુકુમાળ મહર્ષિની
ચારિત્ર અને ઉપસર્ગ સહનની બચ્ચ સાધનાનો મહિમા
ઉજવ્યો. દેવો પણ દાસ બને છે; કોના ? ધર્મના ઉચ્ચ સાધકોના
ત્યારે ધર્મનો મહિમા દેવો ? ધર્મ સિવાય બીજા શેની કદર
દેવો જેવા કરતા હોય છે ? તંમ એ પણ જેવા જેવું છે કે
દેવોની લાયકાત કેવી કે પોતાની અપેક્ષાએ સંપત્તિહીન
એવાય ધર્મતમાની પૂજનમકિત કરે છે ! અહીં એક પ્રશ્ન છે :

પ્ર૦ :- આ મહાત્મા લાગત ત્રણ પહોર કરડી વેદનામાં
સમાધિ કેમ રાખી શક્યા ?

ઉ૦ :- કહો કે ધર્મનું મૂલ્ય સમજ્યા છે. પીડા સહત્ત
કરવી તે ધર્મ છે, તેની વિસાત છે, કિંમત છે, સુખશીલતાની
કિંમત નથી. તેથી છતાં ભોગ જતા કરી ત્યાગના વારંવાર
અભ્યાસ કરવાના છે. સુકોમળતા મૂકી કઠોરપણે કાયાને દેવ-

ગુરુની સેવામાં ગદડવાની છે. બીજા તરફથી આવતા નુકસાન, અપમાન, દોષ સહર્થ પેહી કર્મ મનને લાગી, નસતાદિમાં રમતુ સમવાતું છે. અવતીશુક્રમાલે સ્વેચ્છાએ ઘોર પીડા સહી. સમજે છે કે આપણા પાપના ઉદય સિવાય પીડા આવે નહિ. ત્યારે, અજ્ઞાન દશામાં અનિચ્છાએ સહવાતું આવે, એના કરતાં અહીં સ્વેચ્છાએ જ બધું સહી લેવા દે ને? ઠાન-શીલ, તપભાવરૂપી ધર્મ જેને સેવવો હોય તેણે આ પ્રમાણે મનને સમજુતી કરવી જોઈએ :-

‘મારી લક્ષ્મીને બીજા શું લૂંટતા હતા? હું જ એને સાત કોત્રીમાં લૂંટાવીશ.’

‘વિપયો મને શું દુર્ગંધ કરી ત્યજતા હતા? હું જ એને ત્યજીશ.’

‘મારી કાયાને પરમાધામી શું કચડતા હતા? હું જ એને ત્યાગતપના કાલુમાં કચડીશ.’

‘મારા ગુરુમાની અને મારા દોષ-અભિમાનની ખોડ બીજાં શું ભૂલાવતા હતા? હું જ જાતે એ ખોડ ભૂલીશ.’-વાત સાચી છે કે પરલોકમાં કે કેટલીકવાર અહીં પણ આપણા પાપના ઉદયે એવા એવા ન ધારેલા માણસો પરાણે આપણા માથે ચઢી ખેંસે છે કે જે આપણા ગુરુના કે ગર્વના ખોડ ભૂલાવી દે છે. અર્થાત્ એની આગળ ખામોશ અને નમ્રતા રાખવી પડે છે. એમ, પાપના ઉદયે બતરના વલણમાં બીજા આપણી પાસેથી લક્ષ્મી ઓઢાવી લે છે. નરકમાં આપણી કાયાને પરમાધામી કચડે છે. નરક કરતાં સારા ગણાતા તિર્થંચના અવતારમાં પણ એવા ઘોર પાપના ઉદય વર્તે છે કે મારાં રૂપ, મારા રસ, મનોરમ સ્પર્શ, મધુરા શબ્દ વગેરે નથી મળતું; કર્મે એ છીનવી લીધું હોય છે. તો પરાધીનપણે આવી સ્થિતિ ઉભી થાય, એના કરતાં સ્વચ્છાએ સારા રૂપ, ભોવાતું, ચુંદર

ગુણ કિરતારે સાંખ્યું નહિ. હે ગુણ્ય શ્રી અમારા મનમાં કે
તેજ દર્શન કરશું, ચરણક્રમણ વાંકીશું. પણ મનની મનમાં
હી, દેવે રંગપો દીધો, અમારા મનના મનોરથ જમીનદોસ્ત
છે ગયા. આ દુઃખ અમે કેને કહીએ. અમારા હાથ હેઠા
હયા. હવે અમે શું કરીએ. સંતાપના પાર નથી. અમારે
પૂરણ પાપ ઉદયમાં આવ્યાં” જુઓ મંસાર જીવને કેવા
મન દુખીયાં કરે છે ! કવિ કહે છે કે;

ધણિપરે જુરે ગોરડી, તિમ જુરે વળી માય,
મોહ તણી ગતિ વંકડી જેહથી દુર્ગતિ થાય.

શ્રીઓ જુરી રહી છે. માતા પણ જુરી રહી છે. ખરેખર !
મોહની વાંકી ગતિ છે કે જે વસ્તુ સુધરે એવી નથી, એની
માછળ મહાશોક કરાવી દુર્ગતિ નીચલવે છે. અને પૂળી એ
કે કે જેમ જેમ જીવ સાંભરે છે તેમ તેમ હૃદયમાં એમને
મારે શોક થાય છે. અહીં ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે જૈનશાસને
અગ્રશસ્ત્ર શોકને બહુ ખરાબ કહ્યો છે. “શોક નરકની છાપ.”
અહીં તો આ શ્રીઓ શોકનું વલણ ફેરવી નાખવાની છે.
પરંતુ અત્યારે તો મોહની ગતિ વાંકી. વાંકી ગતિએ ગાડી
ચાલતી હોય ત્યાં ચડી ખેંસતાં વાગે, તેમ મોહના તોપ માટે
પ્રવર્તતાં ફેટલાય ઠેળાં ખાવા પડે છે. કાયાનું અને મ્નેહીનું
સાચવવાં તમે ફેટલું ચ કરી છૂટો છો, છતાં એ શિરપાવમાં
ખાસડાં મારે છે ને ? ધર્મની ખિલકૂલ સીધી ગતિ છે.
ધર્મમાં પ્રવર્તતાં ઠેળાં ખાવાના નહિ, પાછળથી ખાસરાં
પડવાના નહિ. ધર્મ તો કહે છે “જુઓ ભાઈ ! દર્શન, જ્ઞાન
અને ચારિત્ર; દાનશીલ, તપ અને ભાવ, જેટલાં છૂટથી
આરાધાય તેટલા આરાધો, તો કર્મશત્રુથી નહિ કચડાઓ,
આ જીવનમાં કપાયની સહાય, એશઆરામી, ઇન્દ્રિયની
ગુલામી, અને વિષયના આકર્ષણ ઓછા કરો” તૃણાની

ખાંડિર તારે સાંખ્યું નહિ. હે પુન્ય શ્રી અમારા મનમાં કે
જે દર્શન કર્યું, ચરણકમળ વાંઝીશું. પણ મનની મનમાં
હી, દેવે રંડાપો દીધો, અમારા મનના મનોરથ, જમીનદોસ્ત
ઈ ગયા. આ હુઃખ અમે કેને કહીએ. અમારા હાથ હેઠા
જ્યાં હવે અમે શું કરીએ. સંતાપના પાર નથી. અમારે
|| પૂરણ પાપ ઉદયમાં આવ્યાં || જુઓ સંસાર જીવને કેવા
ન હુખીયાં કરે છે ! કંવિ કહે છે કે;

ધણિપરે ઝુરે ગોરડી, તિમ ઝુરે વણી માંય,
મોહ તણી ગતિ વંકડી જેહથી દુર્ગતિ થાય.

શ્રીઓ ઝુરી રહી છે. માતા પણ ઝુરી રહી છે. ખરેખર !
મોહની વાંકી ગતિ છે કે જે વસ્તુ સુધરે એવી નથી, એની
|| છળ મહાશોક કરાવી દુર્ગતિ નીપજાવે છે. અને ખૂબી એ
કે જેમ જેમ ગુણ સાંભરે છે તેમ તેમ હૃદયમાં એમને
મારે શોક થાય છે. અહીં ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે જૈનશાસ્ત્રને
મુખ્યસ્ત શોકને બહુ ખરાબ કહ્યો છે. “શોક નરકની છાપ.”
મહીં તો આ શ્રીઓ શોકનું વલણ ફેરવી નાખવાની છે.
રતું અત્યારે તો મોહની ગતી વાંકી. વાંકી ગતિએ ગાડી
ચાલતી હોય ત્યાં ચડી બેસતાં વાગે, તેમ મોહના તોપ માટે
પ્રવર્તતાં કેટલાય ઠેળાં ખાવા પડે છે. કાયાનું અને રોહીનું
પ્રાયવવા તમે કેટલુંય કરી છૂટો છો, છતાં એ શિરપાવમાં
ખાસડાં મારે છે ને ? ધર્મની બિલકૂલ સીધી ગતિ છે.
ધર્મમાં પ્રવર્તતાં ઠેળાં ખાવાના નહિ, પાછળથી ખાસરાં
પડવાના નહિ. ધર્મ તો કહે છે “જુઓ ભાઈ ! દર્શન, જ્ઞાન
અને ચારિત્ર; દાનશીલ, તપ અને ભાવ, જેટલાં છૂટથી
આરાધાય તેટલા આરાધો, તો કર્મશયુથી નહિ. કચડાઓ.
આ જીવનમાં કપાયની સહાય, એશઆરામી, ધનિદ્રયની
ગુલામી, અને વિષયના આકર્ષણ ઓછા કરો.” તૃષ્ણાની

જાણ્યા. પહોંચીને ત્યાં જુઓ છે તો ત્યાં મહાત્માનું હાડપિન્નર
પડ્યું દેખાય છે. એ જોતાં જ સ્ત્રીઓને પોતાના હૃદય પર
મેટલો અથો તિરસ્કાર છૂટે છે કે એ જોલી ઉઠે છે :

‘દયા ! કાંટે કાં નહિ રે, જીવી કાંઈ કરેશ,
અંતરભરી વાલ હો, તે તો પહોંચ્યો પરદેશ રે.

હૈકા ! તું નિષ્કુર થયું, પહાણ જડ્યું કે લોહ;

શીટ પાપી કાટ્યું નહિરે, વહાલા તણે વિછોડ.

હું કેમ કાટી ન ગયું ? પ્રિયની આ સ્થિતિમાં હે હૈકા !
હવે તારે જીવવાનું શું કામ છે ? હજી તું જીવી રહ્યું છે તે
તારી નિષ્કુરતા છે ! તું તે પત્યરનું બનેલું છે કે લોહાનું ?’
વગેરે બહુ કલ્પાંત સ્ત્રીઓએ કર્યા.

વિદ્યાસભાંથી વિરાગભાં :— આપઘાત કરી મરાય એવું
નથી. તેથી હવે એક અદ્ભુત વાત નક્કી કરે છે. ‘વહાલાએ
જે ગમતું કયું’ તે જ અમે ગમતું કરીશું. હવે સંસારમાં શું
એમી રહેવું ? હવે તો દીક્ષા લઈ આત્માનું અન્નવાળીશું.
શું કયું આ ? શોકને વિવેકથી વૈરાગ્યમાં વાળી દીધો. સુરનું
કામ એ છે કે મામે ઉભેલી મોહની લાગણીને ધર્મમાં વાળી
દેવી. અહીંથી તમે ચેર ગયા, ને બચ્ચડો બાપુજી કરતો સામે
આવ્યો. ત્યાં તમારા હૃદયમાં ઉઠતી મોહની લાગણીને ધર્મની
લાગણીમાં ફેરવી વાળવી જોઈએ. હા. ત. એમ વિચારાય કે
‘આ પ્રતાપ મારા આરહંત દેવની કૃપાનો છે,’ અથવા ‘મારી
પ્રત્યે પ્રેમાળ આ દિકરો મારા વચનથી જો ધર્મની લાઈનમાં
લાગી જાય તો એનું મહા કલ્યાણ થઈ જાય. અનંતકાળે
આટલે ઉંચે ચઢેલો એ હવે નીચે ન પડે.’ આવું આવું કામ
કામ વિચારી શકાય. જો હરેક લાગણીને ધર્મલાગણીમાં ફેરવી
દા, તો તમે અલ્પભવી થઈ જાઓ. સ્ત્રીઓને હુઃખ દેટલું
અધું હલું ? કલ્પાંત ગજબ ! ‘હે હૈકા ! તને તો કટારીયે હણી

ખણ જ ઉઠી તેને એમ જ દખાવે, તેને અવગણે, ધુતકારી કાઢે, નહિતર સમજી રાખે કે તૃષ્ણાની પાછળ, લાલસાની પાછળ તો મોહ આ જીવનું તેલ કાઢે છે; કેમકે એકેક તૃષ્ણાના લશ્કરમાં રાગ, રતિ, ઉદ્વેગ, અવાન્તર ઈચ્છાઓ વગેરે અનેક સેનિકો ખડા રહે છે.

હવે બત્રીસ પત્નીઓનો કરુણ વિલાપ જુઓ.
 દુઃખલર બત્રીસે રાવતી રે, ગદ્ગદ્ બોલે વચન,
 પરલોકે પહોંચ્યા સહી રે, સામુ તુમ પુત્ર રતન,
 દેલો મને મુજરો રે.

અરે સામુના જાયા, અરે નણદીના વીરા;
 અરે અમૂલક હીરા, અરે મોહનગારા, અરે પ્રીતમ ખ્યારા,
 દેલો મને મુજરો રે.

ખરાખર સમજો કે પતિને ઉદ્દેશીને કરાતી ચીરાતાં દિલની આ પ્રાર્થના આપણે પરમાત્માને ઉદ્દેશીને કરીએ તો પ્રભુ પ્રત્યે કેવું સુંદર આત્મસમર્પણ થાય? દેરાસરે દર્શન કરતી વખતેહો તારકરતન, હે જગતબંધુ, હે અમૂલ્ય હીરા, હે મોહનગારા, હે પ્રાણુખ્યારા, વગેરે વિશેષણો કહી ગદ્ગદ્ સ્વરે માગવાનું છે કે હે નાથ, અમને દર્શન દો. અમને લાવવંદન કરવા દો.

શ્રીએ છાતીફાટ કહ્યાંત કરવા લાગી છે, હૃદયફાટ રુદન કરી રહી છે. કલેજને કમકમાટી આવે તેવું તે દર્શ્ય છે. આપણે ત્રિચારવાનું એ છે કે નો પતિ એટલે સર્વસ્વ, તો તેની પાછળ દુઃખનો પાર નથી; તેવું આપણે શ્રી મહાવીર પ્રભુને આપણા સ્વામી એટલે સર્વસ્વ માનતા હોઈએ, તો આજ એનાં વિરહનું ભારોભાર દુઃખ રહે. તેથી ગમે તેવા માંસાદિક વેશવ વિલાસના સુખમાં જીવને ચેનં પડે નહિ.

સામુને ખબર પડી, દુઃખનો દુઃગર માથે તૂટી પડ્યો. પછી સામુ ને વહુઓ શોકભર્યાં દિલે કંથેરીના વનમાં

સારથી. પહોંચીને ત્યાં જુએ છે તો ત્યાં મહાત્માનું હાડપિન્નર
પડ્યું દેખાય છે. એ જોવાં જ સ્ત્રીઓને પોતાના હૃદય પર
મેટકા બંધા તિરકકાર છૂટે છે કે એ જોલી ઉઠે છે :

દેશ ! ફાટે કાં નહિ કે, છવી કાંઈ કદંશ,
અંતરજામી વાદ દો, તે તો પહોંચ્યો પરદેશ કે.

દેશ ! તું નિપુર યયું, પડાણ જડયું કે લોહ :

શીટ પાપી ફાટયું નહિ કે, વહાલા તણિ વિછોડ.

કેયું કેમ ફાટી ન ગયું ? પ્રિયની આ સ્થિતિમાં હે હૈડા !
હવે તારું શ્રવણનું શું કામ છે ? હજી તું છવી રહ્યું છે તે
તારી નિપુરતા છે ! તું તે પત્યરનું બનેલું છે કે લોહનું ?
વગેરે બહુ કદયાંત સ્ત્રીઓએ કર્યા.

વિકાસમાંથી વિરાગમાં :- આપઘાત ફરી મરાય એવું
નથી. તેથી હવે એક અદ્ભુત વાત નહીં કહે છે. 'વહાલાએ
ને ગમતું કયું' તે જ અમે ગમતું ફરીશું. હવે અંસારમાં શું
બેસી રહેવું ? હવે તો સીધા 'લઈ આત્માનું અંજવાળીશું.'
શું કયું આ ? શોદને વિવેકથી નિરાગ્યમાં વાળી લીધો. 'ગુલતું'
કામ એ છે કે સામે ઉભેલી મોહની લાગણીને ધર્મમાં વાળી
દેવી. અહીંથી તમે ઘેર ગયા, ને બચ્ચડો બાપુલ કરતો સામે
આવ્યો. ત્યાં તમારા હૃદયમાં ઉઠતી મોહની લાગણીને ધર્મની
લાગણીમાં ફેરવી. વાળવી જોઈએ. હા. ત. એમ વિચારાય કે
'આ પ્રતાપ મારા આરહંત દેવની કૃપાનો છે,' અથવા 'મારી
પ્રત્યે પ્રેમાળ આ દિકરા મારા વચનથી જો ધર્મની લાઈનમાં
લાગી જાય તો એનું મહા કલ્યાણ થઈ જાય. અનંતકાળે
આટલો ઉંચે ચઢેલો એ હવે નીચે ન પડે.' આવું આવું કામ
કામ વિચારી શકાય. જો હરેક લાગણીને ધર્મ લાગણીમાં ફેરવી
દેા, તો તમે અલ્પભવી થઈ જાઓ. સ્ત્રીઓને દુઃખ કેટલું
બધું હતું ? કે

જાણે પોતેની સ્વામીને તે તો માં મહામાનું હાથિયાર
સાથે જાય છે. એ સેવકો જ શ્રીઓને કોતાના દુષ્કર
કોટી સેવા લિખાને હુરે એ કે એ સેવકો તો છે :

તેવા ! કહે કાં નરિ કે, કાં કાં કહેમ,

જોતરમી જાદ સો, તે તો પતેન્ના પદેમ કે,

સેવા તું નિષ્કુલ યમું, પદમ્બ જમું કે જોડા :

કેમ પાતે કાદમું નરિને, પદમ્બ તમે રિજેલ.

કેમ કેમ કાદે ન જમું ? પ્રિયના તમ રિજેલમાં છે નેમ !
દેવ તમે કવવાનું મું જમ તે કે કદમું કાદે મું છે ને
તમે નિષ્કુલતા કે તું ને પદમ્બું જમેનું છે કે કોટાનું ?
પતેન્ના જમું કદમાંત શ્રીઓને સ્વામી.

વિદ્યાસમાંથી વિદ્યાગમાં. - જાણવાન કરી મહાય જમું
સુધી. તેમ કહે એક અદ્ભુત વાત નથી કે છે. 'પદમ્બાને
તે જમનું કમું' તે જ જમે જમનું કરીમું. કહે સ્વામીમાં મું
જેમી કહેવું' ? કહે તો કોણ કહે આમાંનું 'આપવાનીયું'
મું કમું જા ? કોઈને વિદ્યાથી નેકર્યામાં પાળી રાખે. મુજનું
કામ છે કે કે માને ઉમેલી માદની લાગણીને. પર્મમાં પાળી
દેવી. અદ્ભુતી તમે તમે જાણ. ને જાણે આપુલ કરતો આને
જાણે. ત્યાં તમારા કુદયમાં કાદવી માદની લાગણીને પર્મની
લાગણીમાં દેવની પાળવી જોઈએ. 'દા. ત. એમ વિચારાય કે
'આ પ્રતાપ મારા આરંભ ત દેવની કૃપાનો છે,' અથવા 'મારી
પ્રત્યે પ્રેમાળ જા રિકેને મારા વચનથી જે પર્મની લાગણીમાં
લાગી જાય તો એનું મહા કહ્યાનું થઈ જાય. જનંતકાને
આટલે ઉંચે અદેકો એ કહે નીચે ન પડે.' આનું આનું કામ
કામ વિચારી ચકાય. જે દરેક લાગણીને પર્મલાગણીમાં દેવની
દા, તો તમે અદ્ભુતથી થઈ જાણે. શ્રીઓને દુઃખ કેટલું
જમું કદમું ? કદમાંત જમનું ! 'ઉ દેહા' તને તો કટારીયે કાળી

નાખું, કે બળતે અંગારે શેદી નાખું? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી ફાટી કેમ ન પડ્યું? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.' આમ દુઃખનો સાગર ઉલટયો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજતે તે આપ;
હયો હટકયો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.'

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજતી દીધું કે 'આ વિલાપ અને આ કટપાંતમાં હૃદયને ફોગટ ખોઈ નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વડાહું કર્યું, તેજ આપણા હૃદયમાં વડાહું કરવા દો, વસાવવા દો.' કેટલીકવાર બોલાય છે, 'ખરું કે અમને ધિક્કાર છે કે અમે સ્નેહીના ગયે, છતે કેમ જીવ્યા?' પણ જો ખરી હકીકત હૃદય બંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે, અને આપઘાત કરવામાં હડાપણ નથી લાગતું, તો માર્ગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો હોવા જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર ગમવાનું આપણે રાખ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં
વાળવાના મહાન કામ - આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની વસ્તુ મહાન છે. એમાં અદ્યક્ષ પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના ક્ષયની આવી પરી છે. કોઈપણ પ્રસંગમાં જો આ ગાવી આપણી પામે છે, અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ છીએ તો પાપક્ષય અને પુણ્યમૂર્તિને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી ફાટીક આવડત જોઈએ, અને બાકે ગરજ જોઈએ. પરી કેમ? તો કે કોઈએ આપણને જગ દોળા માર્યો ત્યાં પાપમાં બદલા જતા આપણા મનને સમજતવાય કે 'જો કિનારનું ચર્ચિત નહિ, જો ને, આપણને કોઈકાડી મળ્યો. આપણને એમો સાવધાન કર્યો, એમ કરી મનમાં મેલીબંધના અને વચગતના વચાય તો

એ લાલમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને લારે દુઃખનો પ્રસંગ છે. ક્રતાં આંતરપુરુષાર્થ કરી મનને વૈરાગ્યમાં વાળી લે છે. ઘરે સમૃદ્ધિનો પાર નથી. કોઈ એ ઘરમાંથી ધણો મારી કાઢી મૂક્યા નથી. પરંતુ સાચેસાચ ધરેલી પતિ ઉપરની સ્નેહની લાગણી ગ્રોહ એવો ઉભો કરે છે કે સમૃદ્ધિ એમને લલચાવી શકતી નથી. ત્યારે માર્ગ વૈરાગ્યનો પસંદ કરે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલો એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધનાના માર્ગે ચઢાવી દે છે ! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા કેવા સુયોગ્ય સ્નેહી બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચઢી જાય છે ! આપણી પૂરી જાગૃતિ હોય તો આપણે ડગલે ને પગલે દેશમાં ઉઠતી મલિન વાસનાઓને શુભ લાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. દુન્યવી લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. અવન-વિકાસ માટેની આ મહાન વસ્તુ છે, —જ્યાં વિષયોની કે કપાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાદ:—સ્ત્રીઓએ કરુણ કલ્પાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે જુઓ કે માતાનો કલ્પાંત વળી કેવો ગજબ હોતો મુનિના દેહને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં ક્ષિપ્રા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રહે છે. બળતી ચિતાને ધ્રુજતા હૃદયે જોવાથી ચક્ષુમાંથી આંસુનો જાણે એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી લીની લચળચ ધવાથી નીતરી રહી છે. રોતા હૃદયે પુત્રવધુએ ને એ કહે છે, “અરે ! મારી લડીલોળી વહુઓ ! આ કેવું ગજબનાક અકાર્ય થયું ! !”

કવિના શબ્દોમાં એ જુઓ,

“ક્ષિપ્રા તટે ઉભી રહે રે, માય ચિતા બળતી જોય;
આંસુ લીનો કંચુઓ રે, રહે નિચોય નિચોય;
મોરી વહુઅર ! એ શું થયું રે અકાળ”
“એ ઘર મંદિર કેહના, કેહની એ ધનરાશ,

નાખું, કે બળતે આંગારે શેષી નાખું? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી
કાઠી કેમ ન પડયું? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.’ આમ દુઃખનો
સાગર ઉલટયો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

‘વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજાવે તે આપ;
હેયો હટકયો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.’

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજાવી
દીધું કે ‘આ વિલાપ અને આ કલ્પાંતમાં હૃદયને ફોગટ ખોઈ
નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વહાણું
કુચું, તેજ આપણા હૃદયમાં વહાણું કરવા દો, વસાવવા દો.’
કેટલીકવાર બોલાય છે, ‘ખરું કે ‘અમને ધિછાર છે કે અમે
સ્નેહીતા ગયે, છતે કેમ જીવ્યા?’ પણ જો ખરી હકીકત
હૃદય બંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે. અને આપઘાત
કરવામાં હાપણુ નથી લાગતું, તો માંગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો
લેવો જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર
ગમવાનું આપણું રાજ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં
વાળવાના માધ્યમ લાભ — આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની
વસ્તુ મધ્યમ છે. એમાં અહમક પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના
દાવની આવી પડી છે. કેઈપણ પ્રસંગમાં જો આ આવી આપણી
પાડે છે. અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ છીએ તો પાપદાય
અને પુણ્યમૂર્તિને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી
કાઠીક આવડત જોઈએ, અને ભાગે ગરજ જોઈએ. પકડી કેમ ?
તો કે કેઈએ આપણને જરા દોષો માર્યો ત્યાં પાપમાં ચઢતા
જન આપણા મનને સમજાવવા કે ‘જો કિતવણું ધર્મી નહિ,
અ. તે. આપણને ઉપકારી મળ્યો, આપણને એણે આવવાન
કુચું.’ એમ કરી મનમાં મારીમાવના અને વચગતતા લવાય તો

એ લાગમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને જાદે દુઝનો પ્રસંગ છે. છતાં આંતરપુરુષાર્થ કરી મનને નિયંત્રમાં રાખી છે છે. પદે અમૃદિનો પાર નથી. કોઈ એ પરમાંથી ધણી મારી કાઢી મૂકવા નથી. પરંતુ આગેસાચ પદેલી પતિ ઉપરની ક્ષેત્રની લાગણી ચોક્કસ એવા ક્ષેત્રો કહે છે કે અમૃદિ એમને લગવાથી સકતી નથી. ત્યારે માર્ગ નિયંત્રનો પ્રસંગ કહે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલા એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધનાના માર્ગે ચલાવી દે છે ! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા દેવા સુયોગ્ય ક્ષેત્રની બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચડી જાય છે ! આપની પૂરી વ્યવસ્થિત હોય ને. આપણે ડગલે ને પગલે દેવામાં ઉઠતી મલિન ચાલનાઓને શૃંગ લાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. દુન્યવી લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. જીવન-વિદ્યાસ મારેની આ મદાન વસ્તુ છે. —ત્યાં વિષયોની કે કલાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાહ:—સ્ત્રીઓ એ કુલ કષ્ટપાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે ગુઓ કે માતાનો કષ્ટપાંત વળી કેવો ગજળાં હતો સુનિના દેવને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં શિખા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રહે છે. ગજળી ચિત્તાને ધૂળતા ફૂંકે જોવાથી ચક્રુમાંથી આંસુનો જાળો એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી બીની લગ્નબચ થવાથી નીતરી રહી છે. માતા ફૂંકે પુત્રવધુએ ને એ કહે છે, "અરે ! મારી લલીબોળી વધુઓ ! આ કેવું ગજળનાક અકાર્ય થયું !!"

કવિના શબ્દોમાં એ ગુઓ,

"શિખા તરે ઉભી રહે છે, માય ચિતા ગજળી જોય;
આંસુ બીનો કંસુઓ છે, રહે નિચોય નિચોય;
મારી વધુઅર ! એ શું થયું છે અકાર્ય"
"એ ઘર મંદિર કેહના, કેહની એ ધનરાશ,

નાખું, કે બળતે અંગારે શેડી નાખું? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી ફાટી કેમ ન પડ્યું? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.’ આમ હુઝનેા સાગર ઉલટયો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

‘વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજાવે તે આપ;
હયો હટકયો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.’

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજાવી દીધું કે ‘આ વિલાપ અને આ કલ્પાંતમાં હૃદયને ફેગટ ખેંચ નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વહાણું કર્યું, તેજ આપણા હૃદયમાં વહાણું કરવા દો, વસાવવા દો.’ કેટલીકવાર બોલાય છે, ખરું કે ‘અમને ધિક્કાર છે કે અમે સ્નેહીના ગયે, છતે કેમ જીવ્યા?’ પણ જો ખરી હકીકત હૃદય ખંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે, અને આપઘાત કરવામાં ઠહાપણુ નથી લાગતું, તો માંગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો લેવો જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર ગમવાનું આપણે રાખ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં વાળવાના મહાન લાભ - આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની વસ્તુ મહાન છે. એમાં અઢળક પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના ક્ષયની આવી પરી છે. કોઈપણ પ્રસંગમાં જો આ આવી આપણી પાસે છે, અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ છીએ તો પાપક્ષય અને પુણ્યમુદીને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી થોડીક આવડત જોઈએ, અને ભારે ગરજ જોઈએ. પછી કેમ? તો કે કોઈએ આપણને જરા ટોણો માર્યો ત્યાં રોષમાં ચઢતા જતા આપણા મનને સમજાવાય કે ‘જો ઉતાવળું થઈશ નહિ, આ તો આપણને ઉપકારી મળ્યો, આપણને એણે સાવધાન કર્યા,’ એમ કરી મનમાં મંત્રીભાવના અને વત્સલતા લવાય તો

પે લાલમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને લાલે કુળનો પ્રસંગ છે. જતાં આંતરપુરુષાર્થ કરી મનને વૈરાગ્યમાં વાળી લે છે. ઘરે સમૃદ્ધિનો પાર નથી. કોઈ એ ઘરમાંથી ધણો મારી કાઢી મૂક્યા નથી. પરંતુ સાચેસાચ ધરેલી પતિ ઉપરની સ્નેહની લાગણી શોક એવો ઉભો કરે છે કે સમૃદ્ધિ એમને લલચાવી શકતી નથી. ત્યારે માર્ગ વૈરાગ્યનો પસંદ કરે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલા એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધમાના માર્ગે ચઢાવી દે છે ! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા કેવા સુયોગ્ય સ્નેહી બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચઢી જાય છે ! આપણી પૂરી જાતિ હોય તો આપણે કગલે ને પગલે હયામાં ઉઠતી મલિન વાસનાઓને શુભ લાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. હૃદયની લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. જીવન-વિકાસ માટેની આ મહાન વસ્તુ છે, — જ્યાં વિષયોની કે કષાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાદ: — સ્ત્રીઓએ કરુણ કલ્પાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે જુઓ કે માતાનો કલ્પાંત વળી કેવો ગજબ હતો. મુનિના દેહને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં ક્ષિપ્રા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રહે છે. બળતી ચિતાને ધ્રુજતા હૃદયે જોવાથી અમુમાંથી આંસુનો જાણે એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી લીની લચબચ ધવાથી નીતરી રહી છે. રાતા હૃદયે પુત્રવધુએ ને એ કહે છે, “અરે ! મારી ભલીભોળી વહુઓ ! આ કેવું અજળતાક અકાર્ય થયું !”

ચિતા શબ્દોમાં એ જાઓ.

દીસે સહુએ કારમાં, વિજયતાં શી વાર,
સંધ્યા રાગ તાળી પડે, કારમાં સહુ પરિવાર.
ખાણ ખાણગર તાળી, દીસતી જેમ ગભૂલ,
દિવસ ચારકા પેખણાં, અંતે ધૂળકી ધૂળ.
સુપનમાંથી જેમ રાંકડો, ધન પાગી હુવે શેઠ;

જગી નિદાગી ઠીકડું, ભાંગ્યું માથા હેઠું
કવિએ રજુ કરેલું માતાની વિચારણાનું આ દૃશ્ય સંસારની
નીતરતી અસારતા અને વિનશ્વરતાની સચોટ પ્રતીતિ કરાવી
રહ્યું છે.

આ ઘર અને આ મહેલાતો કોની સમજવી? આ ધનના
હગલા કોની માલિકીના? ઘર તો એક સુસાકરખાનું છે. એમાં
પૂર્વજે રહી રહીને ચાલતા થયા. આપણે પણ ચાલતા થવાનું છે.
પછી આમાં વળી બીજા કોઈ રહેવા આવશે. ત્યારે ધન પણ
પૂર્વજેએ લેશું કરેલું છતાં એમનીય એના પર માલિકી રહી
નહિ. એમને આ છેડીને જવું પડેલું. એટલે મહેલ અને ધન
ખંતેય કોઈના કબજા હેઠળ કે કોઈના કબ્જામાં નથી. છતાં
અજ્ઞાન જીવ એવા સ્વછંદી પાછળ નકામે તૂટી પડે છે,
જૂઠું બોલે છે, અનીતિ આચરે છે, કલહટંટાં પાડે છે, દેવ-
શુરુ ધર્મને ભૂલે છે. ખરેખર ! વિવેકથી આ
લયંકર ભાંસે છે, યાવત્ કુટુંબ પરિવાર પડે
અનંતકાળે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા
ઉત્તમ તકતે જતી કરાવે અને દુર્ગતિના
એવા આ ઘરખાર, પૈસા પરિવાર લયંકર
શું? એના જેવું લયક શું છે? અહીં
કરનાર હળાહળ જેર પાડે છે. કર નથી, જે
પમાડનારી સામગ્રી છે. સંધ્યાના ર

નાશવાંત છે; એટલે મોહથી વળગી રહેવા જતાં પણ એ ટકવાની નથી, જીવને તરછોડવાની છે.

જાદુગર માણસ ધૂળથી રસ્તા ઉપર લોકને જાદુઈ નગરની કે એવી બીજી કોઈ રચના બતાવે છે. જાણે એમ લાગે કે હવે આ ધૂળનો રસ્તો નથી રહ્યો. આ તો મહાન અગ્નીચી છે, અને એમાં આ વૈભવી રચના છે.' પરંતુ ખરું જોતાં માત્ર ઈન્દ્રજાળ છે, ખેલ પૂરો થતાં ત્યાં એમાંનું કશું દેખાતું નથી. શું ? ત્યાં એનું ચિહ્ન સરખું જ નથી. માત્ર પૂર્વની જેમ ધૂળની ધૂળ દેખાય છે. તેમ આ સંસારના વૈભવ એ ચાર દિવસના જાદુઈ ખેલ છે. પછી આપણા માટે એ ધૂળ જ.

અને તકાળથી સંસારનું સ્વરૂપ આવું જ ચાલ્યું આવે છે. છતાં મૂર્ખ જીવ સ્વપ્નની માંચામાં રાત્રે છે. દા. ત. કોઈ એક ગરીબડો માણસ સ્વપ્નમાં મખમલના ઓશીકા પર માથું મૂકી સુવાનું જુએ છે. એમાં ઓશીકું ફેટલું દબે છે ? એ જોવા માથું દબાવતાં માથા નીચેનું પોતાનું ઠીકડું લાંગુડું, જાગીને નિહાળે છે ત્યાં શેઠાઈ તો ઉડી ગઈ, પણ ઉલટું જીંબ મારી ખાવાનું ઠીકડું પણ લાંગી ગયું. તેમ માતાં કહે છે કે, “આપણે જોડી આશાઓ રાખી કે આમ આનંદમાં રહીશું, આવાં સન્માન પામીશું, પણ એ બધા સ્વપ્નના તરંગ. કાળે આપણને જુદું દેખાડ્યું. સંસારની જો આવી સ્વપ્ન જેવી દશા હોય તો એને પોષવાનું શું કામ છે ! પુત્ર વહેલો ચેત્યો, ચાલી નીકળ્યો, ને સાંધી ગયો. આપણે હવે ચેતી જઈએ અને સાધવાનું સાધી લઈએ, આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી. અતે બધું ઈન્દ્રજાળની જેમ ફેક છે. કર્મ આજપક્ષીની જેમ જીવને ગમે ત્યાં ઉચકી લાય છે.”

ફીરો સહુએ કારમાં, નિબજતાં શી વારઃ
સંધ્યા રંગ તળી પડે, કારમાં સહુ પરિવાર.
ખાજી ખાજીગર તળી, ફીરની જેમ અબજી,
દિવસ ચારકા ગેખાળાં, અંતે પૂજાદ્રી પૂજા-
સુપનમાંથી જેમ રાંકડો, ધન પામી હુવો શેઠ;

બગી નિહાળી ઠીકડું, બાંગ્યું માથા હેઠું
કવિએ રહુ કંઠેલું માતાની વિચારખાનું આ દ્રશ્ય સંસારની.
નીતરતી અસારતા અને વિનયરતાની સચોટ પ્રતીતિ કરાવી
રહું છે.

આ ઘર અને આ મહેલાતો કોની ગમજવી? આ ધનના
ઢગલા કોની માલિકીના? ઘર તો એક મુસાફરખાનું છે. એમાં
પૂર્વજે રહી રહીને ચાલતા થયા. આપણે પણ ચાલતા થયાનું છે.
પછી આમાં વળી બીજા કોઈ રહેવા આવશે. ત્યારે ધન પણ
પૂર્વજેએ ભેશું કંઠેલું છતાં અમનીય એના પર માલિકી રહી
નહિ. એમને આ છાડીને જવું પડેલું. એટલે મહેલ અને ધન
બંનેય કોઈના કબજા હેઠળ કે કોઈના કબજામાં નથી. છતાં
અજ્ઞાન જીવ એવા સ્વછંદી પાછળ નકામો તૂટી પડે છે,
જૂઠ ખોલે છે, અનીતિ આવડે છે, કલહુટંટા ઉપાડે છે, દેવ-
શુરુ ધર્મને ભૂલે છે. ખરેખર ! વિવેકથી ભેતાં આ બધા
ભયંકર ભાસે છે, ચાવત્ કુટુંબ પરિવાર પણ ભયંકર ભાસે છે.
અનંતકાળે કી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા પાળવાની મળેલી.
ઉત્તમ તકતે જતી કરાવે અને હુર્ગતિના કૂવામાં ડૂબાડી દે
એવા આ ઘરખાર, પૈસા પરિવાર ભયંકર નહિ તો બીજું
શું? એના જેવું ભયંકર બીજું શું છે? અહીં તત્કાળ મૃત્યુ
કરનાર હાડાહાડા જેર પણ તેવું ભયંકર નથી, જેવી આ મોહ-
પમાડનારી સામગ્રી છે. પાછી એ સંધ્યાના રંગની માફક

નાશવંત છે; એટલે મોહથી વંજીની રહેવા જતાં પણ એ ટકવાની નથી, જીવને તરછેડવાની છે.

લઢુગર માણસ પૂજાખયાં રસ્તા ઉપર લોકને લઢુઈ નગરની કે એવી ગીજી કોઈ રચના બતાવે છે. લાલ્લે એમ લાગે કે 'હવે આ પૂજાનો રસ્તો નથી રહ્યો. આ તો મહાન અગીચો છે, અને એમાં આ વૈભવી રચના છે.' પરંતુ ખરું એમાં માત્ર ઈન્દ્રિયજન છે, એક પૂજા થતાં ત્યાં એમાંનું કશું દેખાતું નથી. શું ? ત્યાં એનું ચિત્ત સરખું નથી. માત્ર પૂર્વની જેમ પૂજાની પૂજા દેખાય છે. તેમ આ સંસારના વૈભવ એ ચાર દિવસના લઢુઈ જેવું છે. પછી આપણા માટે એ પૂજા ન.

અને તંદ્રાગથી સંસારનું સ્વરૂપ આવુંજ ચાલ્યું આવે છે. છતાં મૂર્ખ જીવ સ્વપ્નની માયામાં રહે છે. દા. ત. કોઈ એક ગરીબડો માણસ સ્વપ્નમાં મળમલના ઝોરીકા પર માથું મૂકી સુવાનું જુએ છે. એમાં ઝોરીકું 'કેટલું' દબે છે ? એ એવા માથું દબાવતાં માથા નીચેનું પોતાનું હીકરું લાંબું, લાંબીને નિંદાળે છે ત્યાં એકાઈ તો ઉડી ગઈ, પણ ઉલટું લીખ માગી ખાવાનું હીકરું પણ લાંબી ગયું. તેમ માતાં કહે છે કે, "આપણે ખોટી આશાઓ રાખી કે આમ આનંદમાં રહીશું, આવાં સ્વપ્નમાં પામીશું, પણ એ બધા સ્વપ્નના તરંગ. કાળે આપણને જુડું દેખાડ્યું. સંસારની લે આવી સ્વપ્ન જેવી દશા હોય તો એને પોપવાનું શું કામ છે ! પુત્ર વહેલો ચેત્યો, ચાલી નીકળ્યો, ને સાંધી ગયો. આપણે હવે ચેતી જઈએ અને સાધવાનું સાધી લઈએ, આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી. અંતે બધું ઈન્દ્રિયજનની જેમ ફેક છે. કર્મ આજપક્ષીની જેમ જીવને ગમે ત્યાં ઉચકી લાય છે."

વૈરાગ્યવાણી અને અધ્યાત્મવાણીનું

રસપાન કરવા

આજે જ.....

દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના

ગ્રાહક બનો.

પ્રત્યેક મનિષાએ પ્રમાદ થતા આ
સાપ્તાહિકતા પાને પાને પૂજ્યપાદ આચાર્ય
શ્રી બ્રહ્મભાનુમૂર્તિચરણ પ્રદાસજી આજેજ.

આત્માની શુદ્ધિ

આનંદતાની વિશુદ્ધિ

અને

શુભ ભાવોનું માનવ્ય

જગત્વાદ સંદે ને રીતિ

અધ્યાત્મવાણી પીરવી રહ્યા છે.

વાર્ષિક લવાજમ

માત્ર રૂપિયા

દસ

આજીવન મળ્ય

રૂપિયા એકસો એકાવન

* દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિક *

કુમારભાઈ વિ. શાહ

૬૮, શુભાસવાડી,

મુંબઈ-૪૦૦૦૦૪

પૈરાગ્યવાણી અને અધ્યાત્મવાણીનું

રસપાન કરવા

આજે જ.....

દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના

ગ્રાહક બનો.

પ્રત્યેક શનિવારે પ્રગટ થતા આ
સાપ્તાહિકના પાને પાને પૂજ્યપાદ આચાર્ય
શ્રી ભુવનભાનુસૂરીધરજી મહારાજ સાહેબ,

આત્માની શુદ્ધિ
આરાધનાની વિશુદ્ધિ
અને

શુભ ભાવોનું આત્મ
જાગૃત્વ રહે તે રીતે

અધ્યાત્મવાણી પીરસી રહ્યા છે.

વાર્ષિક લવાજમ
માત્ર રૂપિયા

આશ્ચર્યન મુલ્ય

દસ

રૂપિયા એકસો એકાવન

* દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિક *

કુમારપાળ વિ. ગ્રાહ
૬૮, શુભાલવાડી,

મુંબઈ-૪૦૦૦૦૪

